

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31E JAARGANG

WOENSDAG 13 FEBRUARI 1946

No. 1501

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26 * per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD: Blz.

Bedrijfschappen door Prof. Dr. N. J. Polak	99
Sociale zekerheid I door Mr. Ir. A. W. Quint	100
Heeft de geldzuivering betekenis voor de koopkracht van den gulden? door Dr. H. W. J. A. Vredegoor	102
Loonpolitiek van overheidswege III door Mr. Herman H. Maas	106
Aanteekeningen:	
De economische toestand in Zwitserland gedurende en na den oorlog	109
Ontvangen boeken en tijdschriften	110
Geld- en kapitaalmarkt	110
Statistieken:	
De glasschade in Nederland	110
Bankstaten	111

DEZER DAGEN

is het soms moeilijk om vol te houden. Men krijgt den indruk, dat velen binnen en buiten de Partij van den Arbeid hard werken ook voor breeder belang. Maar anderen, en niet weinigen, zijn niet in beweging te krijgen. Elke eerlijke man, die nu de kans krijgt om aan het werk te komen, en helaas zijn er nog velen voor wie de kans ontbreekt, zal gaarne zijn onlustgevoelens opzij zetten. Maar er is een soort, dat van de situatie gebruik maakt

om te lanterfant en den werklust der anderen te bederven. Men mag dan glimlachen over de plaatjes tegen den gifhandel, maar het verschijnsel is dat deze tal van menschen van het werk houdt. Veenhuizen is de bestemming voor het soort, dat met de beenen op tafel aan wil zitten aan den gemeenschappelijken disch om het vet af te scheppen, doch weigert corvée te doen.

Nederland staat niet alleen voor dit probleem. Ook Engeland kent het. Sir William Beveridge heeft in zijn rapport omtrent de sociale zekerheid drie veronderstellingen (a, b en c) gemaakt, die vervuld moesten zijn, wilde het plan slagen. Met den hem eigen bijtenden geest vult de hoofdarticelschrijver van „The Economist” dit aan met veronderstelling d: „that the country will accept the doctrine of hard work”.

Wij zijn ook niet de eenige tijd, die uit een chaos komt. De gedachten dwalen terug naar Cromwell en zijn Puriteinen, door latere geschiedschrijvers uit een sloomen tijd zoo dikwijls als bekrompen gekenmerkt. Maar ook zij worstelden met de chaos. Hoort Cromwell tot het eerste parlement: „Certainly as it falls out in such cases our passions were more than our judgments. Was not everything almost grown arbitrary?” Is het niet, als hoorde men de discussie over de zuivering, de toewijzing van motorvoertuigen, en al de zaken, waarover het belang tot strijd kan voeren.

Nu is daar, eensklaps, de ontdekking van het voedseltekort der wereld bijgekomen. Zijn het de zonnevlekken of zijn er andere invloeden, die hebben gemaakt, dat den experts alle in één week de oogen werden geopend? „The Yorkshire Post” van 5 Februari heeft nog een artikel: „Te veel eieren in de V. S.” Maar zelfs wat er wel is, zullen wij moeten kunnen betalen. En ook daarin staan we niet alleen. „Teneinde zoo groot mogelijke hoeveelheden voor den export vrij te krijgen, werden de rantsoenen van bōter en varkensvleesch na de bevrijding verlaagd: in de eerste zeven maanden beliep de uitvoer in totaal 54 miljoen kg boter, 30 miljoen kg bacon en bijna 9 miljoen kg eieren”, aldus een publicatie over den economischen toestand in Denemarken.

Werken, exporteeren, en vooral toch volhouden. Want, al dan niet per conferentie, er worden problemen opgelost. Om de voorbeelden aan de slagwoorden te ontleenen, president Truman kan geen vakantie nemen vanwege de stakingen, er worden per saldo wel oesters naar Engeland uitgevoerd en wat het volhouden betreft, hebben wij op dit moment het zuiverste voorbeeld in eigen Rijk. Na talloze tusschenfasen is de conferentie te Batavia begonnen. De Nederlandsche Regeering heeft haar standpunt aan eigen volk en aan de wereld bekendgemaakt. Het is nog te vroeg om de commentaar der overige betrokkenen te kennen. Doch zeker is, dat ons land thans voor een beslissing staat, die alle moeilijkheden, waarover wij in het begin schreven, klein maakt. Ook met het oog op de interne Nederlandsche problemen is het van groot belang, dat met deze conferentie althans de mogelijkheid op een beslissing is geopend.

◆ Beschikbare krachten ◆

Mijn ruime ervaring op sociaal terrein bij semi-overheidsinstantie wil ik in dienst stellen van particulier bedrijf. Zoek

zelfstandige werkkring

waar, naast psychologisch inzicht, verantwoordelijkheid en volle inzet van persoon wordt geëischt. Brieven onder no. 374 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

◆ Vacatures ◆

Aan de Gemeentespaarbank te Arnhem is vacant de functie van

adjunct-secretaris

op een aanvangssal. van plm. f 3000. In aanmerking komen Mrs. in de Rechten of Dri. in de Economie, die eenige jaren kantoorervaring hebben, liefst bij een Bankinstelling. Kennis van boekh. is gewenscht. Leeftijd plm. 30 jaar. Voor prima kracht bestaat kans op spoedige promotie. Eigerh., op zegel geschr. soll. met uitv. inl., aan den Voorzitter der Spaarbankdirectie, Bakkerstraat 75, te Arnhem. Inl. kunnen schrift. worden gevraagd. Bezoeken alleen na oproeping.

DE CENTRALE ZUIVERINGSRAAD VOOR HET
BEDRIJFSLEVEN vraagt voor zijn Secretariaat, alsmede voor de Centr. Secretariaten van de Zuiveringsraden in Den Haag en Utrecht

bekwame adjunct secretarissen

bij voorkeur Juristen, eventueel Economen. Interessante werkkring, aantrekkelijke voorwaarden. Sollicitaties aan C.Z.R., Surinamestraat 3, 's-Gravenhage.

Nieuwe gevormde bedrijfsorganisatie te Amsterdam vraagt voor direct

JONG MEDEWERKER

voor het verrichten van algemeen secretariaat werkzaamheden, waaronder het redigeeren van een vakblad. Gewenscht: juridische scholing en organisatievermogen. Volledige sollicitaties met vermelding van opleiding, ervaring en verlangd salaris, onder no. 379 Bur. van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Bij middelgroot industrieel bedrijf te Rotterdam vacceert de betrekking van

CHEF DE BUREAU

Vereischten: Grondige kennis van moderne fabrieksboekhouding, variabele budgetteering en loonadministratie, voldoende bekend met fiscale en sociale wetgeving. Zij, die in een soortgelijke functie reeds eerder werkzaam zijn geweest, genieten de voorkeur. Leeftijd 35-40 jaar.

Brieven met vermelding van opleiding, loopbaan, verlangd salaris en godsdienst onder no. 376 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

DE BANK

VERSTREKT
BIJ ELKE
TRANSACTIE
EEN OPGAAF
VAN DEN
STAND DER
REKENING

ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING

193 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

Naaml. Venn.

Hollandsche Belegging- en Beheer-Mij.

Anno 1930
Heerengracht 320 - A'dam

Beoordeeling en Beheer van vermogens, pensioen- en spaarfonds, belegde reserves, effectenportefeuilles ten behoeve van ondernemingen, stichtingen, verenigingen, particulieren.

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooys;
Drs. J. H. Gispens;
Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;
Dr. F. Ph. Groeneveld;
A. C. Leeuwenburgh.

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage Delft, Schiedam
Vlaardingen: Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

Een Vliegtuigindustrie
kan in de toekomst
in Nederland
niet worden gemist

EFFECTEN-REGISTRATIE

levert Uw COUPON- en DIVIDENDBLADEN
ter registratie in bij een onzer kantoren.

De gelegenheid tot inlevering is opengesteld tot 1 MAART a.s.

NEDERLANDSCHE
HANDEL-MAATSCHAPPIJ N.V.

BEDRIJFSCHAPPEN.

Het is een wijze daad van Minister Vos om het voorontwerp op de bedrijfsschappen aan de openbare critiek te onderwerpen. Enerzijds toont hij daarmee het opbouwende karakter van een gezonde democratie, welke haar levenwekkende kracht ontleent aan de vrije meningsuiting. Anderzijds geeft hij ermede te kennen, dat het vraagstuk van de leiding, beperking en organisatie van het bedrijfsleven zó moeilijk en gecompliceerd is, dat hij, alvorens op dit gebied duurzame voorzieningen te treffen, vele en talrijke argumenten en denkbeelden tegen elkander zal hebben af te wegen om uit het treffen der meningen het ware te doen te voorschijn komen.

Het lijkt zo eenvoudig, een regeling te treffen, waarbij de bedrijfsgenoten zich een bestuur kiezen, dat voorschriften geeft voor het doen en laten binnen de bedrijfstak. Het klinkt ook zo eenvoudig om verordenende bevoegdheid te verlangen voor de organen, die uit het bedrijfsleven zelf voortkomen. Het gemeenschappelijk belang en de deskundigheid lijken op het eerste gezicht een waarborg voor het goed functioneren van zulk een organisatie, en een bloeiend bedrijfsleven, dat daardoor kan worden verkregen, is immers een voorwaarde voor het algemeen welzijn.

Maar zo eenvoudig is het helaas niet. De bedrijfsgenoten zijn lang niet steeds eensgezind; zij hebben ook niet altijd gelijke belangen. Er zijn vaak scherpe conflicten tussen een of meer bedrijfsgenoten en het bestuur van de organisaties; meestentijds vertegenwoordigt dit bestuur het groepsbelang, d.i. het belang van de meerderheid der bedrijfsgenoten, waartegen dan het belang der opposante leden in verzet komt. Het kan in zulke gevallen zijn, dat het groepsbelang met het algemeen belang samenvalt, geheel of ten naasten bij, het kan echter ook, dat wat de dissidenten willen het algemeen belang meer dient dan het verlangen van bestuur en meerderheid.

Juist bij die driehoeksverhouding tussen individueel belang, groepsbelang en algemeen belang wringt de schoen. Daaruit spruiten de verschillende inzichten ten aanzien van de technische uitvoering voort, maar evenzeer de verschillende meningen ten opzichte van het vraagstuk in het algemeen. De één gelooft en vertrouwt in een harmonie van de op individuele belangen gefundeerde handelingen en het algemeen belang, de ander verwacht eer, dat groepsbelang en algemeen belang met elkander in overeenstemming zullen zijn, een derde acht het puur toeval, wanneer individuele of groepsbelangen met het algemeen belang harmoniëren. Al naar gelang van deze opvattingen zijn haar dragers geporteerd voor non-interventie, autonomie der bedrijfsgenoten of regeling van overheidswege.

Opgemerkt zij, dat het bij allen, die één dezer opvattingen — welke ook — verkondigen, te doen is om het algemeen welzijn te dienen. In de praktijk van de uitvoering zullen individuele en groepsbelangen voor den dag komen, bij de overweging van de organisatie als algemeen vraagstuk staat het algemeen belang bij alle bonafide beschouwers, van alle richtingen, voorop. Het is helaas nodig, dit duidelijk te zeggen, want het komt zo vaak voor, dat men zijn tegenstander minder hoogstaande, vooral puur egoïstische motieven toedicht en zichzelf tegelijkertijd een ridderorde van braafheid op de borst speldt¹⁾.

Het uitgangspunt zij dus het algemeen belang. Twee tot drie kwart eeuw geleden achtte men de harmonie tussen de resultante der individuele belangen en het alge-

¹⁾ Is het niet droevig, dat een Indonesische dame in Nederland, zonder door den Nederlandsen president op de vingers te worden getikt, op een openbare vergadering hen, die Nederlands taak in Indië niet voltooid achten, ervan kon beschuldigen, enkel het belang van aandeelhouders en ondernemers op het oog te hebben? Ik behoer niet tot die groep, maar ik heb mij geërgerd aan die uiting, evenzeer als ik mij zou ergeren, indien men de voorstanders van vreedzaam overleg, waartoe ook ik neiging gevoel, vrees voor dienstplicht als motief voor hun standpunt zou toedichten.

meen welzijn zo groot, dat daarop het maximum-theorema was gebaseerd. De groei der economische eenheden, de machtsvorming der groepen en de verandering van de kostenstructuur hebben het automatisme, waarop dit harmoniegelooft was gegrondvest, aan werkzaamheid doen verliezen en dientengevolge dat geloof een geduchte slag toegebracht. In menig geval blijkt het nu mogelijk, dat individuele strevingen, op eigenbelang gebaseerd, het algemeen belang bedreigen of aantasten.

Daartegen kan de natuurlijke beschermer van het algemeen belang waken, de Overheid. Maar de Overheid werkt veelal traag, omzichtig, langzaam. En de overheidsinstanties, die zich nu eens met deze, dan weer met gene sector van het leven hebben in te laten om het algemeen belang tegen bedreigingen te vrijwaren, hebben wel visie op het economisch leven in zijn geheel, maar zijn ten aanzien van de bedrijfstak, die op een bepaald ogenblik voorwerp van ingrijpen is, niet bij uitstek deskundig, zodat zij wellicht zullen mistasten op punten, die de vakman véél beter kent. In ieder geval heeft de ambtenaar tijd nodig om zich in te werken in aangelegenheden, die voor den in het bedrijf ervarene gesneden koek zijn.

Voor wie vertrouwt op harmonie tussen groepsbelang en algemeen belang ligt het derhalve voor de hand, de bescherming van het algemeen belang aan een organisatie van bedrijfsgenoten over te laten. De bestuurders van zulk een organisatie zijn deskundig en kunnen dus vlug reageren; zij voelen het groepsbelang als hun eigen belang en zullen dus vlug handelen. Wanneer zij nu met het groepsbelang in één slag het algemeen belang behartigen, is men zó op ideale wijze klaar. Of de bestuurders in het algemeen belang voldoende inzicht hebben, kan in twijfel worden getrokken; hun aandacht vestigt zich in de eerste plaats op hun eigen sector van het economisch leven, zodat zij het algemeen belang veelal zien uit de gezichtshoek van het groepsbelang. Gaat het groepsbelang niet met het algemeen belang parallel, dan moet de Overheid kunnen ingrijpen, waartoe een vertegenwoordiger van de Overheid, het algemeen belang vertegenwoordigend en uit een centraal punt geïnstrueerd, aan de organisatie kan worden toegevoegd. Maar als de Overheid dan ingrijpt, dan doet zij dat weer ondeskundig en langzaam. Zo blijkt de moeilijkheid van de regeling dezer materie uit de kenmerken van de drie instanties, welke krachten hier moeten worden in evenwicht gehouden. Deze trias economica omvat:

1. de dragers van individueel belang, snel, op vakgebied deskundig, belanghebbend, het algemeen belang slechts dienend, als dit met zijn individueel belang samengaat;
2. de dragers van groepsbelang, vrij snel, op vakgebied deskundig, belanghebbenden vertegenwoordigend, het algemeen belang dienend, als dit met het groepsbelang samengaat, althans niet daaraan tegengesteld is;
3. de dragers van het algemeen belang, langzaam, op vakgebied ondeskundig, belangeloos, alleen wakend voor het algemeen belang en daarin goed georiënteerd.

De juiste verhouding tussen deze drie te vinden is het kernprobleem van de organisatie van het bedrijfsleven.

* * *

De krachten, welke van deze drie elementen uitgaan, kunnen in verband met wisselende omstandigheden van richting veranderen. Daardoor verschuift zich het zwaartepunt van tijd tot tijd. De organisatie zou dus zo soepel moeten zijn, dat zij die verschuiving bij veranderende omstandigheden volgt. Ofwel zij moet bij gegeven omstandigheden worden aangepast.

Wij leven thans onder omstandigheden, waarin noch het individuele, noch het groepsbelang der ondernemers en arbeiders parallel gaat met het algemeen. De Overheid kan haar taak, dit laatste te beschermen en te bevorderen, in de periode van moeizaam herstel niet aan belanghebbenden toevertrouwen, want deze hebben veelal een rechtstreeks belang, dat tegen het algemeen belang strijdt.

Op enkele punten, in art. 20 van het voortonwerp als competentiegebieden van de bedrijschappen genoemd, is dit wel zéér duidelijk. De voortbrenging en de prijzen van zijn product wil het bedrijfsleven liefst omhoog brengen; de Overheid acht zich genoodzaakt, beide te beperken. Ook ten aanzien van uitbreiding en mechanisatie van bedrijven legt de Overheid het bedrijfsleven meer beperkingen op dan het wenselijk acht. Rantsoenering, productieregeling, prijsbeheersing en investeringscontrole kan de Overheid voorlopig nog niet loslaten. Het toezicht op loonbepaling en 'andere arbeidsvoorwaarden evenmin. Prioriteiten bepaalt de Overheid uit een centraal oogpunt; iedere bedrijfstak acht zichzelf voor prioriteit aangewezen.

In deze tijd ligt het dus voor de hand, organisaties van het bedrijfsleven slechts in te schakelen als deskundige adviescolleges voor de overheidsinstantie, die de voorschriften uitvaardigt, alsmede als deskundige en snel werkende organen ter uitvoering van die voorschriften. Stelt bijvoorbeeld een overheidsinstantie vast, welk quantum van een bepaald goed mag worden geproduceerd, dan kan men de indeling naar soorten, maten en kwaliteiten en de verdeling van de orders over de gegadigde ondernemingen opdragen aan de organisatie der bedrijfsgenoten, eventueel onder toezicht van een belangelooze, teneinde onredelijke bevoordeling van enkelen boven anderen tegen te gaan. Maar regeling van voortbrenging, prijzen, in- en uitvoer, en nog veel meer, over te laten aan hen, die uiteraard eenzijdig van visie zijn en bovendien nog van nature geneigd zijn, hun blik te doen richten door hun eigen- of groepsbelang, kan niet in de bedoeling liggen.

In deze overgangstijd is het de Overheid, die zelf de hoofdlijnen moet aangeven. Voor deze tijd dringt dus de regeling van de organisatie van het bedrijfsleven niet. Of moet er haast gemaakt worden om van de bedrijfs- en vakgroepenorganisatie af te komen, waarmede de bezetter en de Commissie-Woltersom ons bedrijfsleven gelukkig hebben gemaakt? Als dat zo is, dan kan men volstaan met een mantelwetje, dat de ministers machtigt, uit en door het bedrijfsleven gevormde organisaties voor adviserende en uitvoerende taken bij hun van overheidswege uit te vaardigen regelingen en maatregelen in te schakelen.

Men laat dan, op echt Nederlandse wijze, organisaties groeien, in elke branche naar zijn eigen aard, en men doet ervaring op, die van grote betekenis zal kunnen zijn, als na afloop van de herstelperiode met zijn schaarste aan productieve krachten, aan beschikbare goederen en aan kapitaal weer normaler toestanden intreden en de organisatie van het economisch leven daarbij moet wordenangepast.

Of is het ontwerp juist op die normaler toestanden ingesteld? Is het een ontwerp, dat voor de toekomst, na de overgangperiode van het herstel, is samengesteld? En past het daarvoor?

Om deze vragen te beantwoorden moeten wij ons weer eens in normaler toestanden indenken, teneinde te kunnen nagaan, wat zulke tijden verlangen. Daaraan hopen wij een volgend artikel te wijden.

P.

SOCIALE ZEKERHEID.

I.

In de „E.-S.B.” van 13 October 1943 werden onder den naam „Sociale voorzieningen en economische zekerheid” een aantal beschouwingen gewijd aan het probleem der sociale zekerheid¹⁾. Het inleidend artikel der redactie

¹⁾ Dit nummer bevat de volgende artikelen: „Bestaanszekerheid en sociale zekerheid” door M. F. J. Cool en H. W. Lambers; „De economische betekenis der sociale verzekering” door Dr. Mr. L. P. van der Does; „Demografie als hulpwetenschap der sociale politiek” door Dr. F. A. G. Keesing; „Is oeconomiche zekerheid, psychologisch gezien, wenschelijk?” door Prof. Dr. J. Waterink; „Een stem uit Denemarken” door S. Posthuma; „Sociale zekerheid” door G. de Bruyn; „Bevolkingsopbouw in eenige landen” door J. Willems.

omschreef dit laatste scherp en duidelijk als een synthese van een tweetal begrippen, nl. de handhaving van den mensch als zichzelf respecteerend en gerespecteerd lid der maatschappij („sociale zekerheid”) en daarnaast het verschaffen van de werkzaamheden en de middelen, die voor de handhaving van het bestaan noodig zijn („economische zekerheid”). Terecht werd er op gewezen, dat het moderne zekerheidsbegrip de gedachte van vrijwaring tegen den ergsten nood gepasseerd is. Het gaat thans niet alleen meer om het garandeeren van een inkomen, doch evenzeer om het verschaffen van een bevredigende maatschappelijke functie, waardoor dit inkomen uit den arbeid van den inkomenstrekker kan worden verkregen.

„Drie taken”, aldus deze beschouwing, „wachten op vervulling. Ten eerste de concretiseering van de eischen der sociale zekerheid. Ten tweede het afleiden van de consequenties, welke voor de organisatie van het economisch leven uit het vervullen dezer eischen zouden voortvloeien. Ten derde de toetsing van eischen en consequenties aan de economische, technische en psychologische mogelijkheden”. En tenslotte werd de dringendheid van het probleem dan nog eens in het bijzonder beklemtoond.

Het was zeker geen toeval, dat in hetzelfde jaar, dat de aangehaalde beschouwingen verschenen, de minister van Sociale Zaken onzer Regering te Londen, Dr. J. van den Tempel, een Commissie instelde, met de opdracht algemeene richtlijnen vast te stellen voor de toekomstige ontwikkeling der sociale verzekering in Nederland. In zijn installatierede heeft de Minister er op gewezen, dat bij den wederopbouw in Nederland vooral „het vraagstuk van het scheppen van bestaanszekerheid voor alle leden der bevolking” naar voren zal komen. Deze bestaanszekerheid zou allereerst gevonden moeten worden in ruime werkgelegenheid in het normale bedrijfsleven. Doch daarnaast noemt de Minister volstrekt noodig een uitgebreid systeem van sociale verzekering en sociale voorzorg. De Minister beriep zich daarbij op de in het „Atlantic Charter” vervatte „freedom of want”, door hem omschreven als „het verzekeren van redelijk levensonderhoud aan alle leden der gemeenschap, onder alle omstandigheden, waarin dit zou ontbreken”. De doelstelling der sociale verzekering zou met het oog hierop aanzienlijk dienen te worden verruimd. Ook de voorzitter der Commissie, Mr. Dr. A. A. van Rhijn, stelde als taak der Commissie om den wensch naar sociale levenszekerheid nader te onderzoeken. Naar het oordeel van den heer Van Rhijn wordt als rechtsgrond der sociale verzekering niet langer gezien de verhouding tusschen werkgever en arbeider, maar die tusschen gemeenschap en individu.

De eerste 2 deelen van het rapport dezer Commissie (getiteld „Sociale Zekerheid”) liggen thans voor ons; in een derde deel zullen nog medische- en rehabilitatievraagstukken besproken worden. Men kan zich niet aan den indruk onttrekken, dat de Commissie belangrijke arbeid heeft verricht en dat veel waardevol materiaal in de rapporten verwerkt is. Uiteraard staat de „social security” in het middelpunt van de beschouwingen. Men onderscheidt wel een sociale zekerheid in engeren zin en één in ruimeren zin. Onder het eerste wordt dan volgens Beveridge het volgende verstaan: „Primarily social security means security of income up to a maximum but the provision of an income should be associated with treatment designed to bring the interruption of earnings to an end as soon as possible”. De Commissie heeft zich in hoofdzaak aan dit enge begrip gehouden, zij het, dat zij ook ten aanzien van maximumloon en kindertoeslagen aanbevelingen heeft gedaan. Wij komen daar nog op terug.

In het 2e hoofdstuk wordt op de wenschelijkheid, om sociale zekerheid als doelstelling te aanvaarden, nader ingegaan. Afgewezen wordt de opvatting, als zou het ideaal van sociale zekerheid neerkomen op een „lazy man's

paradijs". Sociale onzekerheid is niet de juiste prikkel om den mensch tot activiteit te brengen. Initiatief en geestkracht, aldus het rapport, ontstaan niet door het laten voortbestaan van hulpbehoevendheid, maar door de opwekking van de in het volk levende zedelijke krachten. Tegenover de leuze van een leven van gevaar wordt gesteld de eisch van een leven van sociale rechtvaardigheid. Indien men een rechtvaardige sociale orde nastreeft, dan is de sociale zekerheid slechts een onderdeel daarvan. Morrison spreekt van „ambulance and salvage work, rescuing and patching up our casualties”.

Wat de economische betekenis der sociale zekerheid betreft, verwacht het rapport in de eerste plaats een verhooging der productiviteit en daarnaast een meer gelijkmatige koopkrachtverdeling. Inderdaad leiden maatregelen, als voorgesteld in het Beveridge-rapport, tot een herverdeling van het maatschappelijk inkomen. Deze zou drieërlei economische consequenties hebben: a. bevrediging van behoeften, die in de schaal der intensiviteit zwaarder wegen. In de taal van Beveridge: „First things first; bread for everyone before cake for anybody”; b. de voortbrenging wordt meer gericht op massaproductie; c. minder fluctuatie in de vraag in tijden van crisis en dus gemakkelijker intreden van herstel.

Tenslotte wordt een internationaal minimum van maatregelen tot sociale zekerheid aanbevolen.

De hier kort geresumeerde conclusies vinden wij in deel I van het rapport opgenomen, welk deel voor het overige overzicht geeft van de ontwikkeling in Nederland en in het buitenland. Vooral het overzicht der buitenlandsche regelingen, resp. ontwerpen op dit gebied is zeer belangwekkend.

Voorop staat natuurlijk het plan-Beveridge, alsmede de door de Engelsche Regeering naar aanleiding hiervan ingediende voorstellen. Over het plan zelf is reeds vrij veel gepubliceerd, zoodat wij hier niet in herhalingen willen vervallen. Slechts zij er nog eens de aandacht op gevestigd, dat in het plan-Beveridge wordt uitgegaan van het bestaan van een matige werkloosheid (gemiddeld $8\frac{1}{2}$ pCt.). De quaestie van de „full employment” staat dus buiten dit eerste plan-Beveridge; hij zelf acht dan ook de zaak met dit plan niet voltooid. „I am not asked to design a complete suit, only the trousers”. Het door hem aanbevolen sociale verzekeringsstelsel is nog slechts de broek van het sociale zekerheidspak. Daarna moet de jas („maintenance of employment”) nog volgen. Twee jaar na zijn eerste rapport, in 1944, heeft Beveridge over dit gedeelte der sociale zekerheid een studie gepubliceerd („Full employment in a free society”), terwijl ongeveer gelijktijdig de Regeering een „White paper” over dit onderwerp aan het parlement heeft gezonden (het zgn. plan-Woolton).

In de critiek op het Beveridge-plan is wel naar voren gebracht, dat dit niet ver genoeg gaat om het doel — vrijwaring tegen gebrek — te bereiken. Beveridge ziet van het gebrek hoofdzakelijk 2 oorzaken: onderbreking van verdiensten, tengevolge van werkloosheid of arbeidsongeschiktheid, en groote gezinnen. Hiertegen wordt wel opgemerkt, dat men op deze wijze het gebrek niet volledig uitbant: volgens een auteur zou het percentage gebreklijdenden onder de bevolking, volgens Beveridge, slechts worden gereduceerd van 31 tot 12 pCt. Men acht daarom een minimumloonregeling een noodzakelijk complement. Beveridge heeft dit laatste erkend, doch acht dit een afzonderlijk probleem. Zeer instructief is de vergelijking, die het rapport maakt tusschen Beveridge-plan en regeeringsvoorstellen. In de eerste plaats verwerpt de Regeering de gedachte om verband te leggen tusschen de uitkeeringen en de kosten van levensonderhoud. Dit brengt mede, dat de voorgestelde voorzieningen in vele gevallen niet voldoende zullen zijn en uit anderen hoofde dienen te worden aangevuld. Beveridge ging ervan uit, dat de uitkeeringen voldoende moesten zijn om gebrek te weren, uit welken hoofde een nauwe band met de

kosten van levensonderhoud dus noodzakelijk was.

Een tweede belangrijk verschilpunt is, dat de Regeering de ziekte- en werkloosheidsuitkeeringen, in tegenstelling met Beveridge, aan een bepaalden tijdsduur bindt. Zelfs wordt er uitdrukkelijk mee gerekend, dat een vijfde deel der werkloozen op steun zal zijn aangewezen.

Ook de kindertoeslagen van het regeeringsvoorstel zijn belangrijk lager dan die volgens het Beveridge-rapport, nl. 5 inplaats van 9 shilling per week. Het verschil schuilt hierin, dat de Regeering slechts een bijdrage in de kosten der kinderen wil verschaffen, terwijl Beveridge ervan uitgaat, dat het minimum der werkelijke kosten van het kind dienen te worden vergoed. Ten aanzien van de ouderdomspensioenen wil de Regeering dadelijk de volle bedragen (zij het iets lager dan Beveridge) toekennen, terwijl Beveridge hier langzaam stijgende uitkeeringen voorstaat, hetgeen verband houdt met zijn toelag om de Schatkist in de eerste jaren te ontlasten.

Het regeeringsontwerp is zeer gunstig ontvangen, al betreurden velen het, dat de „freedom of want” niet consequent is volgehouden. Van regeeringszijde werd ten aanzien van het plan uitdrukkelijk te kennen gegeven: „It is not and does not pretend to be a scheme of social security. Social security can only be achieved by many and diverse methods”. Aldus werden de voorstellen wel tot een veel beperkter kader teruggebracht als Beveridge beoogde.

Naast Engeland laat het rapport van Rhijn het volle licht vallen op de Vereenigde Staten. Vóór den oorlog was hier in 1935 de „Social Security Act” tot stand gekomen, welke een verplichte ouderdoms- en werkloosheidsverzekering bracht. Gedurende den oorlog verschenen een tweetal belangrijke documenten, nl. het rapport: „Security, Work and Relief Policies” van den „National Resources Planning Board” (1942) en het bekende wetsontwerp-Wagner (1943). Staat in het rapport het verschaffen van werk op den voorgrond, het wetsontwerp-Wagner beoogt o.a. belangrijke verbetering in de sociale verzekeringen, waarin het ook de kleine zelfstandigen wil betrekken.

In tegenstelling met het groote enthousiasme in Engeland jegens de Beveridge-plannen, kenmerkt zich de publieke opinie in de Vereenigde Staten jegens de vermelde voorstellen door een zekere apathie. Dit hangt ten nauwste samen met de gunstige perspectieven van het Amerikaanse bedrijfsleven en den daar heerschenden drang naar herstel van „free enterprise”²⁾. Eenzelfde houding wordt in Canada ingenomen ten aanzien van het aan regeerings-initiatief te danken en in 1943 gepubliceerde rapport van Dr. Marsh: „Report on social security for Canada”. Dit rapport beoogt een sluitend systeem voor sociale verzekeringen, terwijl sinds 1941 nog slechts een verplichte werkloosheidsverzekering bestaat.

Blijkens het rapport zijn er 2 landen, waar thans reeds een systematisch en volledig, vrijwel de geheele bevolking omvattend, sociaal zekerheidsstelsel in werking is: de Sovjet Unie en Nieuw Zeeland. Beide kwamen in denzelfden tijd tot stand, in Rusland in 1937, nadat de in 1936 ingevoerde nieuwe grondwet iederen burger „het recht op materiele zekerheid bij ouderdom en ziekte garandeerde”; in Nieuw Zeeland in den vorm van de „Social Security Act, 1938”.

In het tweede deel van het rapport worden een aantal vraagpunten afzonderlijk besproken. Ook hier moeten wij ons tot enkele grepen bepalen. De Commissie constateert in de ontwikkeling der Nederlandsche sociale verzekering drieërlei algemeene tendenties. Allereerst het streven naar omzetting van de arbeidersverzekering in een volksverzekering. Talma hield nog sterk vast aan de loondienstverhouding en beschouwde zelfs de sociale verzekering als een onderdeel van de loonregeling, waardoor

²⁾ Vgl. Mr. Dr. A. A. van Rhijn: „Vrije en geleide economie in Amerika en Engeland” in „E.-S.B.” van 27 September 1945.

een deel van het loon zou worden ingehouden ter dekking van de behoeften bij ziekte, invaliditeit en ouderdom. Geleidelijk komt het streven op, om de werkingsfeer der verzekering te verruimen door opname van kleine zelfstandigen e.d.

Als tweede tendentie signaleert de Commissie het verdringen van het strict actuariale verband tusschen premie en uitkeering door de collectieve zienswijze, hetgeen meebrengt, dat de lasten der verzekering meer naar draagkracht dan naar verhouding van het risico werden verdeeld; in de derde plaats vermeldt het rapport een gestadige toeneming van onderwerpen, waarvoor voorzieningen werden getroffen. In deze lijn blijvend, concludeert het rapport tot het zoo snel mogelijk uitbouwen onzer sociale verzekeringswetgeving tot een sluitend stelsel van sociale voorzieningen met de strekking, de geheele bevolking sociale zekerheid en vrijwaring tegen gebrek te verschaffen. De gemeenschap wordt hiervoor aansprakelijk geacht, mits de leden der gemeenschap zelf het redelijke doen, om zich die sociale zekerheid en vrijwaring tegen gebrek te verschaffen. „Sociale zekerheid”, aldus het rapport in aansluiting aan de Internationale Arbeids-Organisatie, „is uitbreiding van de democratie tot de sfeer van het economische en sociale leven”.

Of deze voorziening het karakter van sociale verzekering of dat van sociale verzorging zal dragen, acht de Commissie niet van beslissende betekenis. Beide vormen zijn in den loop der jaren naar elkaar toegegroeid. Tal van tusschenvormen komen in de verschillende staten voor; veel hangt hier af van de historische ontwikkeling in ieder land afzonderlijk. Zoo worden in Nieuw Zeeland de onkosten geheel uit belastingen gedekt, terwijl in de Vereenigde Staten het reeds genoemde wetsontwerp-Wagner uitsluitend premieheffing voorziet. Daarentegen gaan zoowel het Beveridgeplan als het Canadeesche rapport-Marsh uit van een combinatie van premiebetaling en belasting.

De continuïteit brengt mede, dat in Nederland het verzekeringskarakter wel zal blijven overwegen, zonder nochtans een te sterk verband te leggen tusschen premie en uitkeering en in het algemeen aan het behoefte-element een groote plaats toe te kennen. Deze opvatting leidt tot een gemengd stelsel, waarbij staatsbijdragen een belangrijke rol zullen blijven spelen. Men sluit hierdoor aan bij de reeds ten aanzien van de ouderdomsverzekering en de vrijwillige werkloosheidsverzekering in ons land gegroeide praktijk. Zoals bekend, zijn de werkloozenkassen der vakbonden niet teruggekeerd. De momenteel toegepaste werklozensteunregeling (de zgn. overbruggingsuitkeringen) zijn een typisch voorbeeld van „sociale verzorging”. Af te wachten blijft, of men ook hier t.z.t. terug zal keeren naar een verplichte verzekering, zooals reeds vervat was in het voorontwerp-Römmé (1938).

Het rapport noemt een sociaal, een financieel en een opvoedkundig argument vóór premiebetaling. Het sociale argument zou schuilen in de grootere zekerheid voor belanghebbenden; over dit punt wordt niet gelijk gedacht. Het belang, dat niet te groote lasten op de Schatkist gelegd worden, is evident; vandaar dan ook, dat Beveridge de staatsbijdragen geleidelijk wil doen stijgen. Het pädagogisch element is wellicht nog het sterkste: de belangstelling van werkgever en werknemer in een voorziening zal bij directe bijdragen hunnerzijds grooter zijn. Bovendien zal het bedrijfsleven tot preventieve maatregelen worden aangespoord, hetgeen intusschen alleen beteekenis heeft voor de ongevallenverzekering.

Als verder motief voor premiebetaling door de arbeiders wordt nog genoemd, dat deze vorm van heffing voor hen aannemelijker is, dan het betalen van een belasting zonder aangeduide bestemming. De werkgeverspremie is ook nog daardoor gemotiveerd, dat de onderneming gebaat is met in goede conditie verkeerende arbeiders.

Dat echter de Overheid zal moeten bijdragen, vindt daarin zijn grond, dat met de sociale verzekering een

groot algemeen belang is gemoeid. Het rapport wijst er op, dat de sociale verzekering aldus tevens dienstbaar kan worden gemaakt aan de herverdeling van het maatschappelijk inkomen. Bij de bespreking van het Beveridge-plan brachten wij dit punt, dat een wezenlijk bestanddeel van dit plan uitmaakt, reeds ter sprake. Het rapport stelt zeer categorisch vast: „Het doel van de sociale verzekering is, door een herverdeling van het maatschappelijk inkomen een deel van den inkomensstroom van de hogere inkomens naar de lagere inkomens toe te voeren”.

Over de verhouding, waarin werkgevers, werknemers en Overheid de kosten der voorzieningen zullen moeten dragen, laat het rapport zich slechts aarzelend uit. De momenteele toestand wordt gekarakteriseerd door een relatief hooge werkgeverspremie, een lagere premie voor de arbeiders en een relatief geringe overheidsbijdrage. Het rapport acht het niet uitgesloten, dat op den duur werkgever, werknemer en Overheid ieder een derde der kosten zullen dragen. Daarbij moet niet worden vergeten, dat groote uitgaven voor een Staat aan werkverschaffing, steun en volksgezondheid zullen ophouden, naarmate het sociale zekerheidsstelsel zijn voltooiing nadert.

Wat den kring der verzekerden betreft, kant zich het rapport tegen het stellen van een maximum inkomensgrens. Ten aanzien van de personen beneden een zekere minimumgrens wil het rapport vrijstelling van premiebetaling op verzoek mogelijk maken. Overigens wil men zoo weinig mogelijk uitzonderingen toelaten voor bepaalde categorieën werknemers (publiekrechtelijke lichamen, spoorwegen e.d.). Bijzondere regelingen worden slechts gezien als aanvulling van de algemeene regeling. Alleen voor de scheepvaart wordt uitdrukkelijk een uitzondering bepleit.

Ten aanzien van de premie wordt aan een bepaald percentage van het loon, zooals hier te lande gebruikelijk, de voorkeur gegeven boven het „flat rate” stelsel, als voorgesteld door Beveridge. De hoogte der uitkeeringen wordt evenmin als de kostenverdeling nader gepreciseerd. Slechts verklaart het rapport zich tegen een koppeling aan de kosten van levensonderhoud, zooals vervat in het plan-Beveridge. Verder vinden wij een aantal richtlijnen voor de uitkeeringen, te weten 1. garantie van een bestaansminimum; 2. rekening houden met het geldend loonpeil; 3. openlaten van voldoende prikkel voor den werknemer om het werk te hervatten; 4. ernstig rekening houden met economisch-financieele mogelijkheden.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

HEEFT DE GELDZUIVERING BETEKENIS VOOR DE KOOPKRACHT VAN DEN GULDEN?

In een studie over monetaire vraagstukken tijdens en na den oorlog heeft de schrijver dezes de opvatting verkondigd, dat de monetaire en financieele politiek na den oorlog niet dient te worden gericht op een zoo snel mogelijke inkrimping van de bestaande geldhoeveelheid. In nauw verband hiermede staat de meening, dat de in Nederland plaatsgevonden hebbende geldzuivering slechts van weinig beteekenis is als middel tot handhaving van de koopkracht van den gulden. Dit laatste zal ik in dit artikel trachten aan te toonen, waarbij gebruik zal worden gemaakt van het betoog in genoemde studie. In feite vormt dit artikel een toepassing van de in deze studie ontwikkelde denkbeelden over monetaire vraagstukken in een geleid economisch stelsel op het bijzondere geval van de geldzuivering, hetwelk daar niet behandeld is. Het spreekt verder vanzelf, dat in het bestek van dit tijdschriftartikel van de ter sprake komende problemen slechts het essentiele naar voren kan worden gebracht.

In de naar aanleiding van de geldzuivering verschenen literatuur wordt de in den titel van dit artikel gestelde

vraag algemeen bevestigend beantwoord op grond van de overweging, dat de aanwezige omvangrijke geldhoeveelheid bij de bestaande goederenschaarschte een ernstig gevaar voor inflatie inhoudt. Het lijkt uiteraard geen twijfel, dat in de huidige omstandigheden van groote goederenschaarschte een belangrijk deel van de aanwezige geldhoeveelheid tegen scherp stijgende prijzen voor aankoop van goederen zou worden besteed, indien er geen prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften¹⁾ zouden bestaan, die dit beletten. Deze constatering is echter voor onze analyse irrelevant. Hierbij gaat het er nl. om, op welke wijze een groote geldhoeveelheid *bij aanwezigheid* van prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften, in een geleid economisch stelsel derhalve, aanleiding kan geven tot inflatie. De eenige wijze, waarop dit in een geleid systeem kan geschieden, is via een stimulerende uitwerking van de abnormale geldhoeveelheid op de zwarte markt²⁾. Neemt de zwarte markt belangrijke afmetingen aan t. o. v. de legale handelsomzetten, dan zal een sterke aandrang tot loonsverhoging ontstaan, daar de loontrekkers de vermindering van hun legale consumptie, die het gevolg van het ontstaan van de zwarte markt is, zullen wenschen ongedaan te maken, door zelf met hun door loonsverhoging verkregen additionele inkomens clandestiene aankopen te verrichten. Loonsverhogingen zullen in deze omstandigheden dan ook tot een verdere toeneming van de zwarte markt leiden, tot schade van de loontrekkers zelf, die op deze vrije markt gedoemd zijn het onderspit te delven tegen meer koopkrachtige vragers. Aangezien het echter voor iederen loontrekker zaak is zijn consumptie zooveel mogelijk op peil te houden, zal een toeneming van de zwarte markt steeds de tendentie hebben met een loonstijging gepaard te gaan. Kan een dergelijke ontwikkeling niet worden voorkomen, dan zal het geleide systeem geleidelijk worden ontwricht en de hoeveelheid tegen legale prijzen beschikbaar komende goederen steeds verder verminderen, m. a. w. zal een inflationaire ontwikkeling optreden, die waarschijnlijk in belangrijke mate duurzaam van aard zal zijn i. v. m. de moeilijkheden, waarop een verlaging van het loonpeil immer stuit.

In dit artikel dient derhalve te worden onderzocht, in hoeverre de blokkeering van geldmiddelen een deprimerender invloed op de clandestiene aankopen kan uitoefenen, hetgeen de eenige wijze is, waarop een dergelijke blokkeering in een geleid systeem van belang kan zijn voor het behoud van de koopkracht van het geld. Alvorens met dit onderzoek te beginnen, is het wenschelijk, dat wij ons eerst eenige essentiële punten van de monetaire ontwikkeling *tijdens* een oorlog voor oogen stellen.

Enkele essentiële kenmerken van de monetaire ontwikkeling in een geleid economisch stelsel gedurende een oorlog.

Het meest essentiële kenmerk van de monetaire ontwikkeling gedurende een oorlog is de tengevolge van de oorlogsproductie en den militairen dienst ontstane gaping tusschen den koopkrachtstroom en de normale productiekosten van de nog ter beschikking komende consumptiegoederen. Met behulp van monetaire en financiële maatregelen kunnen deze grootheden in dergelijke omstandigheden niet met elkaar in overeenstemming worden gebracht. De voornaamste oorzaak hiervan is de volgende. Aangezien de individueele vaststelling van het op legale wijze besteedbare inkomen praktisch onmogelijk is, zal de afrooming van het „overtollige” inkomen immer door algemeene maatregelen, bijv. door de heffing van bepaalde belastingen, dienen te geschieden. Teneinde te voorkomen, dat de inkomentrekkers, die op

hooge lasten zitten, in ernstige moeilijkheden geraken, mag een dergelijke afrooming echter niet te drastisch zijn. In verband daarmee kan in de praktijk nooit worden voorkomen, dat bij degenen, die, veelal door toevallige factoren, op lage lasten zitten, nog „overtollig” inkomen terecht komt. Het bestaande verschil in noodzakelijke uitgaven van huishoudingen met eenzelfde inkomen vormt daarom een belangrijke reden, waarom in een modern oorlog prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften noodzakelijk zijn om een inflatie te voorkomen. Daarnaast speelt in dit opzicht o. a. ook een rol het feit, dat een te scherpe afrooming den prikkel tot arbeid ongunstig beïnvloedt.

Met de goederenschaarschte zal de neiging, om door clandestiene aankopen de consumptie te vergrooten, toenemen. Neemt de zwarte markt eenmaal dergelijke afmetingen aan, dat, om de hiervoor uiteengezette redenen, een inflationaire ontwrichting van het geleide stelsel dreigt, dan is hieraan met financiële maatregelen weinig te doen en zal de ontwrichting voornamelijk moeten worden voorkomen door een verscherping van de controle op de naleving van de prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften, met name op het gebied van de primaire gebruiksgoederen. Gelukt het op dit laatste gebied het ontstaan van een belangrijke zwarte markt te verhinderen, dan zal immers een stijging van het loonpeil relatief gemakkelijk kunnen worden voorkomen, en indien de loonen geen stijging ondergaan, zal de betrokken geldeenheden uiteindelijk haar waarde behouden, hoe hoog de prijzen op de zwarte markt gedurende de schaarschte ook zouden stijgen. Bij de controle op de prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften en *niet* bij de financiële politiek ligt dan ook in tijden van hevige schaarschte in een geleid stelsel het zwaartepunt bij de bestrijding der inflatie.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat de oorzaak van de toeneming van de geldhoeveelheid tijdens den oorlog is gelegen in het feit, dat bij de inkomentrekkers de niet op legale wijze besteedbare inkomensgeld en bij het bedrijfsleven de accumuleerende afschrijvingsquota en de opbrengsten van verkochte voorraden, om verschillende redenen slechts ten deele worden belegd in overheidspapier, praktisch het eenige ter beschikking komende nieuwe beleggingsmateriaal. Hierdoor wordt de Schatkist nl. gedwongen de rest van haar deficit — welk deficit een gevolg van de oorlogsuitgaven is en derhalve een weerspiegeling vormt van het zoojuist gereleveerde gebrek aan legale gebruiksmogelijkheden van door inkomentrekkers en vermogenbezitters ontvangen geldmiddelen — te financieren door plaatsing van schatkistpapier bij het bankwezen door geldschepping.

De invloed van de geldblokkeering op de zwarte markt.

Vóór bovenstaande uitweiding, die het verkrijgen van een inzicht in de beteekenis der geldzuivering ten goede zal komen, is geconstateerd, dat de aanwezigheid van een groote geldhoeveelheid in een geleid stelsel alléén aanleiding kan geven tot een prijsinflatie, voorzover zij de zwarte markt stimuleert en aldus een ontwrichting van het geleide stelsel en een looninflatie in het leven roept. De vragen, die in het licht van deze constatering in het kader van de onderhavige analyse dienen te worden behandeld, zijn ten eerste, in hoeverre door blokkeering van geldmiddelen clandestiene aankopen kunnen worden beperkt, en ten tweede, in hoeverre de zwarte markt ook na den oorlog nog een bedreiging vormt voor de prijs- en loonstabiliteit.

Wat de eerstgenoemde vraag betreft, is van essentiële beteekenis, dat, in verband met de groote eischen, die de wederopbouw stelt — m. a. w. tengevolge van het omvangrijke niveau van het begrotingstekort en van de particuliere investeringen —, in de eerste jaren na den oorlog uit de loopende productie slechts een relatief geringe hoeveelheid consumptiegoederen beschikbaar komt. Aangenomen kan dan ook worden, dat, zelfs al zou de handels-

¹⁾ Onder rantsoeneeringsvoorschriften worden verstaan alle voorschriften, die een *direct* ingrijpen van de Overheid — dus niet een indirect ingrijpen, bijv. via prijsregelingen — in de productie en de consumptie inhouden.

²⁾ Van zwarte markt wordt niet alleen gesproken bij overtreding van prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften, maar ook indien — bij niet aan rantsoeneeringsvoorschriften onderworpen goederen — alléén prijsvoorschriften worden overtreden.

balans een belangrijk importsaldo vertoonen, het loopende maatschappelijke inkomen de normale productiekosten der beschikbaar komende consumptiegoederen voorloopig aanzienlijk zal overtreffen en derhalve voor een belangrijk deel van het loopende maatschappelijke inkomen geen legale consumptiemogelijkheden aanwezig zullen zijn. Ook na den oorlog zal derhalve het overgrote deel van de clandestiene aankopen van consumptiegoederen uit het loopende inkomen worden verricht. Behoudens indien het geleide economische stelsel is ontwricht en in abnormale omstandigheden van catastrophale schaarschte — zoals in den hongervinter 1944—'45, toen op groote schaal vermogen werd aangesproken om tegen fantastische prijzen levensmiddelen te kopen —, dient voor het overgrote deel der zwarte aankopen van consumptiegoederen een financiering uit het loopende inkomen als normaal te worden beschouwd. De zwarte markt in consumptiegoederen eenerzijds en de accumulering van omvangrijke niet op legale wijze besteedbare inkomensbedragen anderzijds zijn n.l. het gelijktijdige gevolg van de oms'andigheid; dat de loopende productie slechts voor een relatief gering deel consumptiegoederen betreft.

Uit één en ander volgt, dat de zwarte markt in consumptiegoederen slechts een geringe vermindering kan hebben ondergaan tengevolge van de geldzuivering, die immers alléén met een blokkeering van op een bepaald tijdstip aanwezige geldmiddelen gepaard gaat, maar die na de blokkeering uit het inkomen beschikbaar komende geldmiddelen uiteraard geheel vrijlaat. Alleen een deel van de lagere inkomensklassen, waar slechts weinig zwevende koopkracht terecht komt, zal na den oorlog waarschijnlijk nog tot op zekere hoogte vermogen voor aankopen op de zwarte markt besteden. Deze aankopen zullen door de blokkeering inderdaad onmogelijk worden gemaakt. In de praktijk zal dit echter slechts in beperkte mate geschieden. Immers, teneinde het betalingsverkeer niet te ontwrichten en om sociale overwegingen — n.l. om degenen, die op hooge lasten zitten, niet in ernstige moeilijkheden te brengen — dient een geldblokkeering altijd met groote omzichtigheid te worden toegepast. Dit is in Nederland ook gebeurd. Van het bezit aan giraal geld werd immers onmiddellijk een belangrijk bedrag, met een minimum van f 1.000, vrijgelaten, zij het dan ook voorloopig slechts voor girale betalingen. Per 1 Januari 1946 zijn daarna de op de geldkaart tot een maximum van f 300 gestorte geldmiddelen gedeblokkeerd, is verder van de op 7 Juli 1945 aanwezige spaarbanksaldi f 1.000 per inlegger gedeblokkeerd en is tenslotte de mogelijkheid opengesteld tot een bedrag van f 300 uit geblokkeerd tegoed op *verhandelbare* spaarcertificaten in te schrijven. Het lijkt m.i. geen twijfel, dat er na deze maatregelen ook slechts weinig minder gegoeden zullen zijn, die door de geldzuivering in hun clandestiene aankopen van consumptiegoederen worden belemmerd.

Ook op de clandestiene investeringen van het bedrijfsleven oefent de geldzuivering slechts geringen invloed uit. In dit opzicht is van essentieel belang, dat — voornamelijk doordat hierbij het belangrijke motief de consumptie te vergrooten boven het schrale legale peil geen rol speelt — de clandestiene aankopen van het bedrijfsleven steeds relatief gering van omvang zijn. Dit geldt in versterkte mate voor den na-oorlogstijd, daar — zoals Prof. G. M. Verrijn Stuart terecht heeft opgemerkt — in dezen tijd, „waarin de goederenvoorziening van dag tot dag beter wordt, de aankoop van dure productie-installaties bijzonder riskant is”³⁾. Aangenomen mag dan ook worden, dat het overgrote deel van de clandestiene investeringen, die nog plaatsvinden, de opheffing van „bottle-necks” in het productieproces ten doel hebben. Het lijkt uitgesloten, dat de geldzuivering deze voor de betrokken ondernemingen zeer gewichtige aankopen ernstig belemmert. Op de één

of andere al of niet geoorloofde wijze zal het bedrijfsleven n.l. in den regel de relatief geringe hoeveelheid geldmiddelen, die voor deze aankopen noodig is, wel weten te verkrijgen.

De eenige beperkende invloed van een zekere betekenis, die de geldzuivering op de zwarte markt uitoefent, is m.i. een gevolg van het feit, dat degenen, v2n wie door de geldzuivering aan het licht gekomen clandestiene verdiensten in beslag werden genomen, in den regel hun clandestiene aankopen zullen verminderen.

Dit laatste hangt overigens niet direct samen met de ermede gepaard gaande geldvermindering, want hetzelfde effect heeft de inbeslagneming van bijv. door de effectenregistratie opgespoorde illegale verdiensten.

Het zoojuist geconstateerde gebrek aan doeltreffendheid van de geldzuivering, als middel tot bestrijding vande gevaren voor inflatie, die in de zwarte markt kunnen zijn gelegen, wordt veelal min of meer onbewust aangevoeld. In de naar aanleiding van de geldzuivering verschenen beschouwingen wordt n.l. veelal opgemerkt, dat voor afwending van het inflatiegevaar, behalve een geldblokkeering, een herstel van het begrotingsevenwicht vereischt is. Inderdaad zou het gevaar voor inflatie belangrijk minder en nog slechts gering zijn, indien het begrotingsevenwicht hersteld ware en bovendien — dit dient in dit verband niet uit het oog te worden verloren — het particuliere investeringspeil niet abnormaal hoog zou zijn. Het één noch het ander is evenwel i.v.m. den wederopbouw mogelijk. Indien het wél mogelijk ware — derhalve geen wederopbouw noodzakelijk zou zijn — zou overigens de goederenschaarschte na den oorlog slechts gering en een zwarte markt nauwelijks aanwezig zijn.

De vraag rijst, of na den oorlog het accumuleeren van belangrijke bedragen, niet op legale wijze consumptief besteedbare inkomensgelden, niet door financiële maatregelen kan worden voorkomen en aldus de zwarte markt niet kan worden beperkt. Door middel van belastingheffing en invoering van één of ander stelsel van gedwongen besparingen met verplichte storting op geblokkeerde rekening kan een dergelijke accumulering zonder twijfel worden beperkt, maar om reeds hiervoor genoemde redenen stellig niet geheel worden voorkomen. Verder kan de Schatkist de accumulering van genoemde inkomensgelden nog beperken door ten koste van een rentestijging een zoo groot mogelijk deel van het begrotingstekort op langen termijn te dekken, alsmede door handhaving van de blokkade van bedrijfssaldi, welke investeerende ondernemers tot aantrekking van loopende besparingen zal noopen. Opgemerkt zij overigens, dat de zwarte markt geen invloed ondergaat van een binding van zwevende koopkracht door een geforceerde emissie van staatsobligaties, daar deze afrooming niet dwingend is en verder door den betrokkene door beleening of verkoop weer ongedaan kan worden gemaakt. Hoe dit laatste ook zij, het is practisch uitgesloten, dat het deel der na afreken van belastingen e.d. resteerende geldinkomens, hetwelk niet op legale wijze consumptief kan worden besteed, *gheel* in overheidspapier wordt belegd. Niet alleen zullen in den regel de spaarders, met name in de onzekere omstandigheden na den oorlog en, voorzoover de besparingen van onvrijwilligen aard zijn, ook bij een hoogen rentestand aanhouding van althans een deel der besparingen in liquiden vorm prefereren. Bovendien zullen de inkomensgelden, die op de zwarte markt worden besteed, voor een deel worden opgepot, omdat dit na de geldzuivering weer een aantrekkelijke wijze is geworden om illegaal gemaakte winsten met weinig risico's te bewaren. Al met al kan worden aangenomen, dat ook bij een zeer geforceerde emissie van staatsobligaties een deel van het maatschappelijke inkomen in liquiden vorm zal worden aangehouden, en derhalve bij onverminderde handhaving der geldblokkade een gedeeltelijke financiering van het begrotingstekort door geldschepping onvermijdelijk zal zijn.

Degenen, die de eisch stellen, dat een verdere uitbreiding

³⁾ Zie Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart: „De aanstaande geldzuivering” in „E.-S.B.” van 20 September 1945, blz. 111.

der geldhoeveelheid dient te worden voorkomen, zoodra de geldhoeveelheid na de geldzuivering weer een „normaal” peil t.o.v. het bestaande prijsniveau heeft bereikt, eischen dan ook m.i. het onmogelijke. Er kunnen overigens ernstige bezwaren worden ingebracht tegen de hanteering van het begrip „normale” geldhoeveelheid. Bij de bepaling van de limiet, die aan de uitbreiding der geldhoeveelheid zou dienen te worden gesteld, baseert men zich gewoonlijk op de in 1938 tusschen het maatschappelijke geldinkomen en de geldhoeveelheid bestaande verhouding enerzijds, en den omvang van het in de naaste toekomst te verwachten maatschappelijke geldinkomen anderzijds. Men gaat er hierbij blijkbaar van uit, dat de geldhoeveelheid in het laatste jaar, waarin de oorlog nog niet zijn invloed deed gelden, als normaal dient te worden beschouwd. Met welk recht echter? Op ieder gegeven oogenblik wordt de geldhoeveelheid immers, behalve door den omvang van het maatschappelijke inkomen, de bestaande betalingsgewoonten, de mate van integratie in het economisch leven e.d., bepaald enerzijds door de door het bankwezen al of niet op instigatie der Overheid gevoerde credietpolitiek en anderzijds door de ontwikkeling van de liquiditeitsvoorkeur. Terwijl de hoeveelheid geldmiddelen, die noodig is voor het dragen van de normale handelsomzetten in het loopende proces van productie tot consumptie, in overeenstemming met het maatschappelijke geldinkomen, slechts beperkte fluctuaties vertoont, ondergaat de hoeveelheid geldmiddelen, die, om met Keynes te spreken, uit „speculatieve” overwegingen wordt aangehouden — de zgn. financiële geldcirculatie —, onder invloed van de credietpolitiek en de ontwikkeling der liquiditeitsvoorkeur veelal scherpe schommelingen zonder dat hierdoor de prijzen en de inkomens belangrijk worden beïnvloed. Een bekend voorbeeld hiervan vormen de pogingen tot bestrijding der laatste depressie door een zgn. openmarkt-politiek, die op zichzelf weinig succes opleverde. doordat de gecreëerde geldmiddelen in het algemeen werden opgepot door degenen, van wien de banken in het kader van deze politiek obligaties kochten. Uit een en ander volgt, dat het ongerechtvaardigd is van een in verhouding tot het maatschappelijke geldinkomen normale geldhoeveelheid te spreken.

In het voorafgaande betoog ben ik tot de conclusie gekomen, dat de geldzuivering slechts een geringen beperken invloed op de clandestiene vraag naar goederen heeft uitgeoefend, omdat door de geldzuivering slechts weinig in dit opzicht „gevaarlijke” zwevende koopkracht kon worden gebonden. Het tegenovergestelde wordt wel afgeleid uit het onmiskenbare feit, dat de prijzen op de zwarte markt na de geldblokkeering in het algemeen vrij belangrijk zijn gedaald. M.i. ten onrechte. Deze prijsdaling kan nl. voor een deel worden toegeschreven aan de plaatsgevonden hebbende verbetering van de goederenvoorziening, alsmede aan de hiermede gepaard gaande verwachting van een verdere verbetering tegen ongeveer ongewijzigde prijzen, welke verwachting uiteraard een deprimeerenden invloed op de neiging tot clandestiene aankopen uitoefent. Verder dient men niet uit het oog te verliezen, dat de zwarte markt in de maanden vóór de geldblokkeering zeer belangrijk is gestimuleerd door de aankopen van den zwarten handel zelf, die uit vrees voor de naderende geldzuivering zijn illegaal verdiend bankpapier tegen veelal zeer hoge prijzen in de meest uiteenloopende goederen „belegde”. Naar mijn overtuiging zouden de prijzen op de zwarte markt ook zonder de geldzuivering tot ongeveer het huidige niveau zijn gedaald en vormt de opgetreden prijsdaling dan ook geen bewijs van de doeltreffendheid der geldzuivering m.b.t. de beperking van de zwarte markt.

De beteekenis van de zwarte markt voor het inflatiegevaar in de huidige omstandigheden.

Zelfs indien de geldzuivering echter wél een relatief

belangrijke vermindering van den omvang der zwarte markt tengevolge zou hebben gehad, zou zij echter voor de toekomstige koopkracht van den gulden slechts weinig waarde hebben. In de huidige omstandigheden is het gevaar voor inflatie in Nederland nl. niet meer zoozeer in de aanwezigheid van een zwarte markt gelegen, als wel in de ontwikkeling van het officieele prijs- en loonniveau. Ook in het begins'adium van de goederenschaarschte, in den eersten tijd van den oorlog, was dit het geval. Aanvankelijk waren immers nog slechts weinig artikelen gerantsoeneerd en bestond het gevaar voor inflatie vrijwel uitsluitend hierin, dat de verkoopers gebruik zouden maken van de zich i.v.m. de verwachte schaarschte openbare aankoopgolf door hun prijzen belangrijk te verhoogen, hetgeen een tendentie tot loonsverhooging in het leven zou hebben geroepen enz. Naarmate de schaarschte toenam, kwam het gevaar voor inflatie echter in toenemende mate te liggen bij een mogelijke omwringing van het geleide economische systeem via de ontwikkeling van een zwarte markt. In overeenstemming hiermede verschoof het accent bij de bestrijding van de dreigende inflatie van de prijsvorming naar de controle op de naleving van de prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften. Met de toeneming van de goederenvoorziening na den oorlog trad weer een omgekeerde ontwikkeling op, die nog wordt gestimuleerd door de verwachting van een verdere vermindering der schaarschte. Momenteel vertoont de prijspolitieke situatie al weer veel overeenstemming met die in het beginstadium der goederenschaarschte; met name wat betreft de meeste primaire voedingsmiddelen is de zwarte markt nog slechts van geringen omvang of ontbreekt zij zelfs geheel. Het lijdt dan ook geen twijfel, dat in de huidige omstandigheden de prijsvorming door de Overheid bij de bestrijding van de inflatie weer van groofer betekenis is dan de controle op de naleving der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften. Dat ook in Nederland na den oorlog een inflationaire ontwikkeling niet geheel kon worden voorkomen, is m.i. in belangrijke mate te wijten aan het feit, dat de prijsvorming nogal te wenschen overliet en daardoor de kosten van levensonderhoud te sterk stegen t.o.v. de loonen. Hoe dit laatste ook zij, uit het voorafgaande volgt de conclusie, dat zelfs al zou de geldzuivering een belangrijke vermindering van de zwarte markt tengevolge hebben gehad, dit voor de toekomstige koopkracht van den gulden slechts van weinig beteekenis zou zijn geweest.

De conclusie, dat de geldzuivering slechts van weinig beteekenis is voor de koopkracht van den gulden, houdt uiteraard niet in, dat een depreciatie van den gulden op den duur onvermijdelijk is, maar alléén, dat in een geleid stelsel de waarde van het geld uiteindelijk door de prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften en haar doeltreffendheid wordt bepaald. Zoo vormt de doeltreffende controle op de naleving der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften in Nederland gedurende den oorlog de verklaring voor het feit, dat de „binnenwaarde” van den gulden t.o.v. die van belga en franc *) belangrijk is gestegen, niettegenstaande de schaarschte in Nederland belangrijk grooter is geweest dan die in België en Frankrijk. De momenteel naar aanleiding van de depreciatie van den franc wel gehoorde opvatting, dat ook een depreciatie van den gulden niet zal kunnen uitblijven, is dan ook in het licht der huidige situatie volkomen ongerechtvaardigd.

Met bovenstaande conclusie kan de analyse van de beteekenis der geldzuivering niet worden afgesloten. Immers, het moge waar zijn, dat tengevolge van de aanwezigheid van prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften de plaatsgevonden hebbende geldzuivering slechts van weinig waarde voor de koopkracht van den gulden is, hieruit volgt niet, dat de geldzuivering en de door haar te wegebrachte geldvermindering niettemin noodzakelijk kunnen zijn, omdat de aanwezigheid van een omvangrijke geld-

*) De scherpe depreciatie van den Franschen franc vormt hiervan de onvermijdelijke consequentie.

hoeveelheid een *duurzame* handhaving van de prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften onvermijdelijk zou maken, indien men een inflatie zou willen voorkomen. Of dit inderdaad het geval is, zal worden nagegaan in een volgend artikel, dat zal worden gewijd aan de betekenis der gelddeblokkeering.

DR. H. W. J. A. VREDEGOOR.

LOONPOLITIEK VAN OVERHEIDSWEGE III.

In de voorgaande beschouwingen (No. 1495 en 1496) heb ik de noodzakelijkheid van loonpolitiek van overheidswege gemotiveerd (I.) en in het kort enige problemen, die samenhangen met de vaststelling van minimumlonen ter verzekering van een minimumlevensstandaard besproken (II.). De termen „sociale gerechtigheid” en „rechtvaardig loon” zijn daarbij vrijwel niet gebruikt; met opzet, want zij zijn vaak meer geschikt om verwarring te stichten dan om verhelderend te werken. Bij de vraag, welke normen bij de beoordeling van de loonverschillen moeten worden aangelegd, kan een korte bespreking van de genoemde begrippen evenwel niet achterwege blijven, vooral niet om duidelijk het verschil tussen 9. *minimum loon en rechtvaardig loon*

aan te geven.

De term „sociale gerechtigheid” of „rechtvaardigheid”¹⁾ herinnert aan de Thomistische gedachtenwereld, evenals „rechtvaardig loon”. Zij is echter ook daarbuiten algemeen goed. Toen de sociale gerechtigheid reeds lang in de socialistische literatuur als grondslag voor maatschappelijke hervormingen diende, werd zij van Katholieke zijde nog bestreden²⁾. De gemeenschap heeft het recht te eisen, dat iedere, zowel positieve als natuurlijke, autoriteit in haar wetgeving het algemeen welzijn voor ogen houdt en dat ieder lid van de gemeenschap zich ook daarnaar gedraagt. De sociale rechtvaardigheid, stelt Prof. Kors³⁾, is dan ook „de deugd, welke 's mensen wil blijvend geneigd maakt de rechten der gemeenschap op zijn uiterlijke menselijke werkzaamheid ten bate van het algemeen welzijn te eerbiedigen en zich daarnaar te gedragen”. Tot zover kan er gemakkelijk eenstemmigheid heersen. Zodra men zich echter afvraagt, wat het algemeen welzijn in concreto eist, bijv. ten aanzien van het arbeidsloon, gaan de meningen uiteen. Daarbij wordt gemakkelijk verwarring gesticht door het feit, dat de één zich conformeert met de bestaande situatie en nagaat, welke van de daarin voorhanden mogelijkheden het meeste met het algemeen welzijn overeenstemt, terwijl de ander van absolute normen uitgaat, en als blijkt, dat de conclusie daarvan niet in de tegenwoordige omstandigheden past, consequent doorgaat en de eis stelt, dat dan de omstandigheden maar gewijzigd moeten worden. Zo gaat de critiek, die Prof. Bordewijk⁴⁾ uitoefent op de leer van het rechtvaardig loon, uiteengezet in *Quadragesimo Anno*, langs haar heen: de Encycliek stelt de moderne volkshuishouding, zoals zij reilt en zeilt, allerminst als voor geen verbetering vatbaar voor! Bordewijk's beroep op de objectieve rechtvaardigheid der toerekeningsleer klinkt dan ook weinig overtuigend voor hen, die tussen „*Sein*” en „*Sollen*” scherp wensen te onderscheiden: het feit, dat niemand zich bekommert over de vraag, of het product van een zelfstandigen werkmans hem wel voldoende opbrengt om in zijn levensonderhoud te voorzien, is immers geen rechtvaardiging van die onverschilligheid?

Aan welke eisen moet het loon nu voldoen om recht-

vaardig te mogen heten? Het kan wellicht verduidelijkend werken hierbij uit te gaan van de klassieke formulering van Ulpianus: „*Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*”⁵⁾. Niemand mag aanspraak maken op een loon, waardoor een ander in zijn belangen onrechtmatig wordt geschaad; ieder heeft recht op wat hem toekomt krachtens zijn arbeiderschap en gemeenschapslidmaatschap. Aan deze beginselen voldoet, naar vrij algemeen wordt aanvaard, in de eerste plaats het loon, dat in een bepaalde minimumbehoefte kan voorzien: dit komt elk gemeenschapslid, dat in een afhankelijke arbeidsverhouding leeft, toe⁶⁾. Voorzover in de wetgeving van verschillende landen voorschriften, met betrekking tot de loonvaststelling, zijn gegeven, zijn zij in dit opzicht ook eenstemmig: Italië (1927), Portugal (1933), Spanje (1938), Frankrijk (1941)⁷⁾. In het algemeen wordt dit minimum als de onderste grens van de loonvorming gezien. Indien de economische verhoudingen in een bepaalde situatie zodanig zijn, dat de grenswaarde van de arbeid beneden dit minimum daalt, zal overwogen moeten worden, op welke wijze het verlies, dat het bedrijf door de vaststelling lijdt, kan of moet worden gecompenseerd. De gedachte, dat de toepassing van de minimum eis dan maar moet wijken voor de (ogenblikkelijke) onmogelijkheid daarvan⁸⁾, vindt thans geen aanhangers meer. De Encycliek van Paus Pius XI is in dit opzicht heel wat duidelijker dan die van zijn voorganger⁹⁾.

Het beginsel van het minimumloon is slechts één van de normen, die uit het Postulaat van het rechtvaardig loon voortvloeien. In deze norm wordt niet meer gezegd dan: een loon beneden een bepaalde grens is per se onrechtvaardig. Wat echter te denken van de lonen, die boven die grens liggen of haar net bereikt hebben? Voldoen die altijd aan de eis, dat zij de ontvangers het hun toekomende verzekeren en voor anderen niet schadelijk zijn? Allerminst. Zelfs de toerekeningsleer, die een schijn van objectieve rechtvaardigheid heeft, omdat volgens haar de waarde van de arbeid voor de productie in het loon zuiver tot uiting wordt gebracht, is ter verdediging van de feitelijke loonverhoudingen ontoereikend. Zij stemt immers slechts onder bepaalde omstandigheden met de werkelijkheid overeen¹⁰⁾. Zodra er productiefactoren in het spel zijn, die een natuurlijk of kunstmatig monopolie vormen of een monopolioide positie innemen, spreken bij de bepaling van de beloning der productiefactoren de economische machtsverhoudingen een hartig woordje mee en worden de prijswetten beslissend. Van deze is in de volkshuishouding anno 1945 niet te verwachten, dat zij de zuivere waardeverhoudingen in economisch opzicht tot uitdrukking brengen¹¹⁾. Het is om dezelfde reden, dat de vrije ontwikkeling der economische krachten in het economisch leven niet automatisch tot een maximaal maatschappelijk product leidt, waardoor in beginsel ieder te kort komt. En dit is dan nog slechts het economische gezichtspunt. Voor de beoordeling van de maatschappe-

¹⁾ *Digesta Instiniani I, 1,10,1.*

²⁾ *Zo Quadragesimo Anno no. 71, in navolging van Rerum Novarum no. 34 en 35, waarbij aansluitend: W. M. J. Koenraadt „Rechtvaardig arbeidsloon”, 's-Hertogenbosch, 1929, blz. 127; A. Hollenberg „De corporatieve organisatie der maatschappij”, 1942, blz. 166/170; Ed. van Cleeff „Sociaal-economische ordening”, Arnhem, 1939, blz. 292; Johannes Gerhardt „Deutsche Arbeits- und Sozialpolitik”, Berlin 1939, blz. 235. Zie ook, enigszins anders gemotiveerd, A. J. Haakman in „De Naamloze Vennootschap”, November 1942, blz. 208 e.v.*

³⁾ *Carta del Lavoro XII; Statuut van den nationalen arbeid, art. 24; Handvest van den Arbeid III, I; Charte du Travail, art. 54. Zie voor Australië ook W. F. De Gaay Fortman in „E.-S.B.” van 2 Augustus 1944, voor U.S.A.: A. W. Quint in „E.-S.B.” 1944, blz. 216.*

⁴⁾ *Zo becritiseert nl. C. A. Verrijn Stuart de leer van het rechtvaardig loon in „De Economist”, 1921, blz. 465.*

⁵⁾ *Q.A. no. 71 „Wanneer dit laatste (sc. de betaling van een minimumloon) in de tegenwoordige omstandigheden niet altijd het geval zal kunnen zijn, dan eist de sociale rechtvaardigheid, dat ten spoedigste hervormingen worden ingevoerd van dien aard, dat aan elken volwassen arbeider zulk een loon worde gegarandeerd”.*

⁶⁾ *Djie Ting Liat „Theoretische Untersuchungen über die Einkommensverteilung”, Den Haag, 1938, blz. 63/4.*

⁷⁾ *Zie ook onder no. 3c in het eerste stuk van dit opstel („E.-S.B.” van 3 Januari 1946, blz. 12).*

¹⁾ In de praktijk worden deze (onder invloed van Duitse literatuur) veelal, niet helemaal zuiver, vereenzelvigd.

²⁾ Vgl. J. B. Kors „Sociale rechtvaardigheid”, *Diesrede*, Nijmegen, 1934, blz. 4.

³⁾ t.a.p. blz. 16.

⁴⁾ H. W. C. Bordewijk „Grensvragen van economie en ethiek”, Groningen, 1934, blz. 21-24.

lijke verantwoordelijkheid voor het handelen is dit echter niet voldoende. Wat economisch doelmatig is, kan nog zeer wel sociaal ongewenst zijn. Hierbij doel ik niet alleen op het onderscheid tussen het zgn. *privaat-economisch* en *sociaal-economisch oordeel*¹²⁾ — dit ligt tenslotte alleen maar in de aard en de omvang van de huishouding, die men in het oog vat —, maar op de principieel onderscheiden doeleinden van *economisch* en *sociaal handelen*. Het eerste richt zich op een maximale productie, het tweede op een maatschappij, waarin de volledige levensontplooiing van ieder mens, als persoon en als gemeenschapslid, in beginsel mogelijk zal zijn¹³⁾. Dat een zo groot mogelijk maatschappelijk product daartoe een belangrijke voorwaarde is, spreekt vanzelf; dat productievergroting, welke de mogelijkheden van individuele levensontplooiing beperkt, niet op haar economische, maar op haar sociale mérites beoordeeld moet worden, evenzeer. Zo zullen ook lonen, die theoretisch economisch volkomen verantwoord mogen heten, toch om der wille van de sociale gerechtigheid voor correctie in aanmerking kunnen komen, indien zij tot stand gekomen zijn ten koste van anderen, die er op grond van het levensontplooiingsprincipe meer aanspraak op kunnen doen gelden, of als zij zo gering zijn, dat de levensontplooiing van de arbeiders, die ze verdienen, er niet voldoende bij wordt verzekerd. In het eerste geval gaat het om beperking van de werking van het economisch prestatiebeginsel¹⁴⁾, in het tweede om een verruiming van het behoeftebeginsel, dat mede het minimumloon bepaalt.

Het zijn deze gezichtspunten, die m.i. medebepalend moeten zijn bij het volgen van de richtlijn, die Prof. Schermerhorn in zijn reeds geciteerde redevoering met deze woorden heeft aangeduid: „Aangestuurd zal worden op een betere verhouding tussen de beloning van verschillende categorieën dan vroeger”¹⁵⁾.

10. *Loonverschillen.*

In de praktijk der loonregeling blijkt, dat differentiatie in de lonen op een groot aantal factoren berust, waarvan de voornaamste zijn: *sexe*, *leeftijd*, *burgerlijke staat*, *beroep*, *werkzaamheden*, *bekwaamheid*, *dienstverband*, *woonplaats* van den arbeider, *vestigingsplaats* van de onderneming, *bedrijfstak* en *rentabiliteit*. Het is niet mogelijk hier de betekenis voor deze factoren, die trouwens met ongelijke kracht werken en op zeer verschillende wijze gecombineerd kunnen zijn, te onderzoeken, een overigens onvermijdelijke bezigheid, wil men op een betere verhouding tussen de verschillende loongroepen aansturen¹⁶⁾. Slechts door analyse zal een duidelijk inzicht kunnen ontstaan, behalve in de economische en sociale, ook in de psychologische waarde, die aan de onderlinge loonverschillen wordt toegekend en die tot hun handhaving in niet geringe mate bijdragen¹⁷⁾. Dit geldt vooral binnen de onderneming zelf, maar het speelt ook elders een grote rol. In de oorlogsjaren is herhaaldelijk gebleken, dat grote groepen, die juist of ruim voldoende loon verdienen, op loonsverhoging aanspraak gaan maken, omdat anderen, wier loon beneden het minimum lag, haar ook kregen. Bij de oorzaken van verschillende stakingen in dit eerste bevrijdingsjaar speelt m.i. hetzelfde motief een niet onbelangrijke rol. Men kan dit op sociaal-ethische gronden betreuren, maar mag het niet negeren. Tot loonordening in de zin van het scheppen van, zowel sociaal als economisch aanvaardbare, verhoudingen tussen de verschillende

arbeidersgroepen zal men slechts kunnen komen, indien men niet alleen de economische en sociale, maar ook de psychische weerstand daartegen weet te overwinnen. Een grootscheeps opgezette sociaal-paedagogische actie zal hierin een belangrijke rol moeten spelen, een actie, die door beginselen, niet door belangen, zal moeten worden gedragen.

Maar zijn er algemeen aanvaarde beginselen op dit gebied? Wat in de vorige paragraaf als zodanig is ontwikkeld laat in concreto zeer verschillende oplossingen toe: „Er zijn evenveel antwoorden als er maatschappijbeschouwingen zijn”¹⁸⁾. Toch acht ik het streven naar een voldoende mate van overeenstemming niet zo hopeloos, als uit deze woorden zou kunnen schijnen, mits men het probleem van zijn negatieve zijde benadert. Het is nu eenmaal niet mogelijk de loonpyramide van de grond af aan opnieuw op te bouwen; men zal bij de bestaande toestand moeten aansluiten en daarin langzamerhand de noodzakelijke wijzigingen aanbrengen. Daartoe is het voorlopig belangrijker te weten, wat op grond van gemeenschappelijke beginselen wordt uitgesloten dan wordt geboden.

Als gemeenschappelijke beginselen meen ik te mogen stellen: *democratie* en *sociale gerechtigheid*. Uit het eerste volgt de principieel gelijkwaardigheid van alle mensen, ook bij feitelijke ongelijkheden in kwaliteiten en positie; uit het tweede de noodzaak om wat gelijk is, gelijk, wat ongelijk is, ongelijk te behandelen. Onaanvaardbaar zijn daarom die loonverschillen, welke tengevolge hebben, dat de gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht zijn prestatie, wordt genegeerd; dit is de rechtsgrond van het minimumloon, ongeacht bekwaamheid, bedrijfstak en rentabiliteit der onderneming¹⁹⁾. Evenzeer onaanvaardbaar zijn de loonverschillen, welke generlei verband houden met de prestaties van betrokkenen, voorzover die van grotere of kleinere inspanning het gevolg zijn²⁰⁾. Dus: zoveel mogelijk hetzelfde reële loon op het platteland als in de stad; gelijke lonen voor dezelfde werkzaamheden, in verschillende bedrijfstakken uitgeoefend; uitschakeling van ongelijke beloning bij gelijke arbeidsmoeite.

In verband met het voorgaande moeten dus de vraagstukken der gemeenteklasse-indeling en der arbeidskwalificatie in de loonregeling het eerst tot oplossing worden gebracht. Over het eerste punt heb ik reeds in § 7 (blz. 27) in verband met het minimumloon enige opmerkingen gemaakt. Ik wil daar nog dit aan toevoegen.

In de eind 1943 geldende regelingen van arbeidsvoorwaarden en collectieve arbeidsovereenkomsten van landelijke betekenis kwamen niet minder dan 157 verschillende geografische loonindelingen voor! Het is gemakkelijker dit feit, dat de verwarring duidelijk demonstreert, te becritiseren, dan aan te geven, op welke wijze er verbetering in gebracht kan worden. De oorzaken, welke er toe geleid hebben, zijn zowel van economische als van sociale aard. Van de economische zijde heeft Mulders een analyse trachten te geven²¹⁾, die het echter in zijn abstractie niet veel verder brengt. Het komt mij voor, dat gezocht moet worden naar de mogelijkheid om het land te verdeden in sociaal-geografische eenheden, waarbinnen de lonen tussen de verschillende bedrijfstakken economisch een zekere samenhang vertonen. Binnen die eenheden zal de beoordeling van de sociale gerechtigheid der loonverschillen tussen de verschillende beroepen, ondernemingen en bedrijfstakken gemakkelijker vallen en zal de eventueel wenselijke nivellering gemakkelijker tot stand gebracht kunnen worden, dan indien het vraagstuk in beginsel landelijk zou worden aangepakt.

Zo verward als het beeld der gemeenteklasse-indeling is, zo simpel schijnt dat van de indeling der arbeiders naar

¹²⁾ M. G. Levenbach „Maatschappelijke verhoudingen” (1936), blz. 34.

¹³⁾ Zie in dit verband ook: P. J. Bouman „Sociologie”, Nijmegen-Utrecht, 1940, blz. 126 e.v.

¹⁴⁾ Dat overigens als calculatiegrootte zijn waarde volledig behoudt; zie „E.-S.B.” van 10 Januari 1946, blz. 23 bij noot 14.

¹⁵⁾ „Herstel en vernieuwing”, blz. 18.

¹⁶⁾ Vgl. M. G. Ydo in „E.-S.B.” van 19 April 1944, blz. 220.

¹⁷⁾ Dit onderzoek is, voor wat de factoren *sexe*, *leeftijd*, *bekwaamheid* en *vestigingsplaats* betreft, reeds in 1942 opgedragen aan het Instituut voor Sociaal onderzoek van het Nederlandsche Volk (zie „Verichtingen gedurende het jaar 1942 van het Departement van Sociale Zaken”, Rijksuitgeverij, 1943, blz. 37).

¹⁸⁾ P. Kuin in „Socialisme en Democratie”, 1939, blz. 777.

¹⁹⁾ Zie hierover onder II („E.-S.B.” van 10 Januari 1946) § 5 en 8 (blz. 26 en 28).

²⁰⁾ Kuin t.a.p. blz. 777 en 778.

²¹⁾ Th. H. Mulders „Theoretische beschouwingen over de plaatselijke verschillen in de hoogte der arbeidslonen” in „Economie” IX, blz. 145-161.

werkzaamheid, bekwaamheid of beroep te zijn. In het algemeen wordt volstaan met de verdeling in drie groepen: geschoold, geoefend en ongeschoold, waarbij dan al of niet een opsomming van de beroepen of de werkzaamheden, welke tot deze categorieën worden gerekend, is gevoegd. Bij nader toezien blijkt evenwel, dat hiermee niets gewonnen is. In de verschillende bedrijfstakken worden soms heel verschillende eisen gesteld aan de categorieën zelf; het komt ook voor, dat dezelfde beroepen verschillend worden ingedeeld en zeer vaak blijkt, dat gelijke beroepen in dezelfde gemeente ongelijk worden beloond, al naar het beroep binnen de ene of binnen de andere bedrijfstak wordt uitgeoefend. Het kan dan zijn, dat de gelijke beroepsaanduiding feitelijk ongelijkwaardige werkzaamheden betreft, doch het staat geenszins vast, dat het hoger beloonde beroep ook meerwaardig werk levert. Orde in deze chaos te scheppen lijkt enkel mogelijk door voor alle beroepen, die in de verschillende bedrijfstakken voorkomen, vast te stellen, welke haar arbeidswaarde is, d.w.z. welke mate van wilskracht, geestelijke en lichamelijke inspanning, ontwikkeling en ervaring voor de normale beroepsuitoefening vereist wordt²²⁾. Slechts op deze wijze zullen de normale prestaties, welke aan de loonvaststelling ten grondslag liggen²³⁾, met elkaar vergeleken kunnen worden. Toegegeven, dat dit een reusachtig werk met zich brengt, waarvoor alle beschikbare krachten op het gebied van de arbeidsanalyse en psychotechniek gemobiliseerd zullen moeten worden. Het is echter werk, dat ook voor andere sociale politieke doeleinden, o.a. voor de inventarisatie van het arbeidspotentieel en voor een actuele en nauwkeurige loonstatistiek nuttig kan zijn en daarom belangrijk genoeg is om op korte termijn in grote stijl aangepakt te worden.

Intussen, ook dan zal het nog zijn tijd moeten hebben. Tot zolang zal de Overheid er zich wel toe moeten beperken te voorkomen, dat bestaande machtsposities ten koste van de onveiligere gestelde loongroepen worden uitgebuit, en te streven naar technische verbeteringen in de bestaande regelingen en eventueel nieuw te sluiten collectieve arbeidsovereenkomsten. Kortom, haar taak zal voorlopig noodgedwongen nog wel meer controlerend dan leidend zijn.

11. Ruimere aspecten van loonpolitiek.

Loonpolitiek van overheidswege, als waarvan in het voorgaande sprake is, is niet een op zichzelf staand en afgerond complex van maatregelen, doch vormt een onderdeel van het streven naar verdere doeleinden. In de eerste plaats is in dit verband de algemene economische politiek te noemen, welke vier hoofdterreinen kent, nl. productiepolitiek, sociale politiek, financiële politiek en betalingsbalanspolitiek²⁴⁾. De loonpolitiek vindt hier een plaats onder het hoofd sociale politiek, maar dat wil niet zeggen, dat zij zelfstandig los staat van de maatregelen, die in andere rubrieken ingedeeld moeten worden. „Vrijwel alle maatregelen, die op een dezer terreinen denkbaar zijn, hebben consequenties op een of meer der andere sectoren”²⁵⁾. Juist de zelfstandige behandeling van elk der groepen leidt tot het onsystematisch karakter, dat overheidsbemoeiing op economisch gebied zo vaak heeft gekenmerkt en tengevolge kan hebben, dat overwegingen, ontleend aan groepsbelangen, al te gemakkelijk ingang vinden, of dat onderling niet verenigbare doelstellingen naast elkaar worden nagestreefd. De loonpolitieke maatregelen, die op zichzelf wenselijk zijn, bijv. om tot een minimum-levensstandaard te komen, zullen met de andere economisch-politieke maatregelen in één raam moeten worden ondergebracht, waarbinnen een samenhangend

schema van doelstellingen wordt nagestreefd. Loonpolitiek is, vanwege haar uitwerking op de prijzen, een onmisbaar onderdeel van sociaal-economische planpolitiek, terwijl anderzijds verschillende loonpolitieke doelstellingen eerst in het kader van een systematisch geleide volkshuishouding tot haar recht zullen kunnen komen²⁶⁾.

De samenhang van de verschillende onderdelen van het overheidsoptreden, waarvan de loonpolitiek slechts één aspect is, komt ook zeer sterk tot uiting, als men haar opvat als onderdeel van een algemene politiek met betrekking tot de inkomensverdeling. Dat bepaalde maatregelen met betrekking tot de lonen vanzelf tot een ruimere doelstelling leiden, ligt voor de hand. Wie in de loonvorming gaat ingrijpen, omdat het resultaat van de toerekening, zoals die op grond van economische omstandigheden en sociale machtsfactoren tot stand komt, niet meer kan bevredigen, laat de andere vormen van functioneel inkomen daardoor niet ongemoeid. Het sociaal product kan slechts éénmaal worden verdeeld; wat aan den één wordt toebedeeld, wordt een ander onthouden. Maar dat niet alleen, ook de personele inkomens moeten, tengevolge van de loonpolitiek, onder de loupe komen. Als aan de arbeiders, die aan het productieproces deelnemen, een bepaald minimum wordt gegarandeerd, ontkomt men er vanwege de rechtvaardigheid niet aan, ook voor de sociale rentetrekken, de pensioengerechtigden en de wachtgelders, wier inkomens met die van de arbeidersgroepen, waaruit zij zijn voortgekomen, ten nauwste samenhangen, iets te doen²⁷⁾. En wat te denken van de genietters van ondernemerswinst (in de eerste plaats de kleine middenstand) en sommige vormen van arbeidsloos inkomen? Zo komt uit het één het ander noodzakelijk voort. Het oordeel over één bepaalde groep van inkomens dwingt tot een algemeen oordeel; voorziening in één bepaalde nood tot een weloverwogen plan tot modificatie van de inkomensverdeling, hetzij door maatregelen, die de primaire verdeling volgens economische prestaties beïnvloeden, hetzij door maatregelen van transformatorische aard²⁸⁾, zoals sociale voorzieningen, belastingen, e.d.

Eenzijds kan deze politiek tot herverdeling van het maatschappelijk inkomen ook de economische welvaart bevorderen²⁹⁾ en dus een onderdeel vormen van de algemene economische politiek, anderzijds vormt zij een onderdeel van het meer algemene streven naar sociale rechtvaardigheid, dat wel bestemd zal zijn om in de komende periode als leuze te dienen voor het beleid van de Staat op economisch en politiek terrein. In dat streven wordt het corrigerend motief op de onvolkomenheden der maatschappelijke voorzieningen, grondslag van de sociale politiek in traditionele, vooroorlogse zin, tot leidend beginsel voor de organisatie van het maatschappelijk leven³⁰⁾.

In het voorgaande konden slechts enkele van de problemen, die de loonpolitiek opwerpt, worden aangeroerd. Belangrijke vragen, als die van het onzichtbare loon³¹⁾, van de verhouding van de loonpolitiek der Overheid tot die van de individuele onderneming³²⁾, de internationale kant van de zaak en de rechtsvorm der loonpolitiek, heb ik moeten laten liggen. Eerst nadat het bovenstaande reeds was geschreven, heb ik kennis genomen van de belangrijke, en ten dele afwijkende, beschouwingen van

²²⁾ Kuin t.a.p. blz. 785.

²³⁾ Ook omgekeerd is het bepalen van een minimumloon het noodzakelijk sluitstuk van een samenhangend complex van maatregelen, dat vrijwaring van gebrek, tengevolge van werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, wil voorkomen; zie „Sociale zekerheid”, rapport over de toekomstige ontwikkeling der sociale verzekering in Nederland, deel I, blz. 11 en 37.

²⁴⁾ Zie over dit onderscheid: Van Cleeff t.a.p., blz. 305 e.v.

²⁵⁾ Zie J. C. Kruisheer in „Economische opstellen enz.”, blz. 374, alsmede „Sociale Zekerheid”, blz. 17/18.

²⁶⁾ Vgl. mijn bespreking van C. P. M. Romme „Nederlandsche sociale politiek”, in het weekblad „Sociale Zaken” 1941, blz. 118 e.v.

²⁷⁾ Daarover W. H. Fockema Andreae in „E.-S.B.” van 19 April 1944.

²⁸⁾ Zie H. J. Keus „De ondernemer en zijn sociaal-economische problemen”, Haarlem 1943, hoofdstuk II.

²²⁾ Vgl. A. Bauer „Die Normleistung” in „Zeitschrift für Sozialpolitik und Wirtschaftsrecht”, Mei 1943 en ir. J. M. Matthijsen in „E.-S.B.” van 22 November 1945, blz. 242 e.v.

²³⁾ Zie ook hiervoor onder II („E.-S.B.” van 10 Januari 1946) no. 5, blz. 26.

²⁴⁾ T. P. van der Kooy „Staat en economische politiek” in „Economische opstellen, aangeboden aan Prof. Mr. F. de Vries”, Haarlem 1944, blz. 340.

²⁵⁾ Van der Kooy, t.a.p.

Prof. Tinbergen ³³⁾. De tijd ontbrak echter daar kritisch op in te gaan. Ik meen mijn opstel in deze vorm te kunnen handhaven en spreek de hoop uit, dat het iets zal mogen bijdragen tot de vernieuwing van het sociale leven, die de zin van de gestreden strijd moet vervullen.

Mr. HERMAN H. MAAS.

³³⁾ J. Tinbergen „De les van dertig jaar”, Amsterdam 1944, blz. 194-199.

AANTEKENINGEN.

DE ECONOMISCHE TOESTAND IN ZWITSERLAND GEDURENDE EN NA DEN OORLOG.

Aan de hand van het „Bulletin mensuel” van de Zwitserse Nationale Bank zullen wij de belangrijkste punten in de ontwikkeling van den economischen toestand in Zwitserland na het uitbreken van den oorlog bespreken.

A. De ontwikkeling gedurende de oorlogsjaren.

1. De buitenlandsche handel.

Daar Zwitserland voor de voorziening in de meest elementaire behoeften van den invoer uit het buitenland afhankelijk is, was het van groot belang, dat deze op de juiste wijze geregeld werd. Van de zijde der Overheid werd, binnen het kader der vele handelsovereenkomsten, met het buitenland door middel van invoerrechten invloed uitgeoefend.

Betreffende den buitenlandschen handel kunnen gedurende den oorlog drie perioden worden onderscheiden:

1e. Tot de ineenstorting van Frankrijk nam de invoer sterk toe; de uitvoer, die eerst tengevolge van uitvoerverboden was teruggelopen, herstelde zich in de eerste maanden van 1940 door een toegenomen vraag van de zijde der oorlogvoerenden, terwijl op de markten der neutralen de concurrentie van deze landen verminderde.

2e. De volledige omsingeling van Zwitserland door de successen der asmogendheden na Juni 1940 en de hierdoor ontstane vernauwing der in- en uitvoerkanalen deed den buitenlandschen handel sterk inkrimpen.

Het intreden der Vereenigde Staten in den oorlog en de oorlogshandelingen in Noord-Afrika belemmerden voorts het handelsverkeer met deze gebieden, terwijl de invasie in Italië het Zwitserse marktgebied nog meer beperkte.

3e. In 1944 viel door de invasie in Frankrijk Marseille uit als laatste doorvoerhaven. Het transportapparaat op het vaste land werd tengevolge van de oorlogshandelingen volkomen gedesorganiseerd. Hierdoor konden de noodzakelijke aanvoeren slechts gebrekkig plaatsvinden, met als gevolg, dat zowel de invoer als de uitvoer van Zwitserland een dieptepunt bereikten.

2. Industrie en Hotelbedrijf.

Deze twee deviezenbronnen hebben in verschillende mate van den oorlogstoestand te lijden gehad.

Het vreemdelingenverkeer liep met het oog op de grenssluitingen tot op ongeveer een tiende van den vóóroorlogschien omvang terug. Door export van industrieproducten moest getracht worden de aldus ontstane leemte in de betalingsbalans zoo goed mogelijk aan te vullen. Door de reeds onder 1 genoemde gebrekkige aanvoermogelijkheden van grond- en hulpstoffen, kon de industrie zich echter niet ten volle ontplooiën.

Eenige cijfers omtrent industrie en hotelbedrijf doen wij volgen:

Jaar	Bezettingscoëfficiënt industrie ¹⁾	Aantal buitenlandsche gasten (in 10 ³)
1939	116,3	1.008
1940	121,0	130
1941	120,8	127
1942	115,0	135
1943	107,8	93
1944	106,3	74

¹⁾ 150 = goed, 100 = bevredigend, 50 = slecht.

3. De verhouding loonen en prijzen.

Zowel de kosten van levensonderhoud als de groothandelsprijzen hebben zich enerzijds tengevolge van de ontstane schaarschte, anderzijds in verband met de toegenomen geldcirculatie, in opwaartsche richting bewogen. Op te merken valt hierbij, dat de stijging van de geldcirculatie vergeleken met andere landen vrij beperkt bleef, terwijl zij in December 1939 2 milliard francs bedroeg, was zij in Mei 1945 gestegen tot 3,5 milliard francs; in samenhang hiermede bleef ook de stijging van de deposito's bij de commerciële banken zeer beperkt. Verschillende loonsverhoogen vonden plaats, die echter geen gelijken tred met de prijsbeweging hielden, zoodat de Zwitserse arbeiders met een dalend reëel loon genoegen moesten nemen.

Teneinde de minst koopkrachtigen tegemoet te komen werd een speciaal distributiesysteem ontworpen, waarvoor wij verwijzen naar het artikel van M. Weisglas in „E.-S.B.” van 25 October 1945 ¹⁾.

Jan.-Aug. 1939 = 100

Jaar	kosten v. levensonderh.	nominaal loon	reëel loon	grooth. prijzen
1939	101,3	100,0	98,9	100
1940	111,1	103,5	93,2	128,5
1941	128,2	112,1	87,5	165,0
1942	132,0	122,9	86,5	188,2
1943	148,9	131,8	88,5	196,3
1944	151,9	138,3	91,0	200,2

B. De ontwikkeling na den oorlog.

1. De buitenlandsche handel.

Hoewel de wapenstilstand in Europa niet direct verbetering bracht in de uiterst moeilijk geworden voorziening met de voornaamste goederen, doordat de landverbindingen nog siecht functioneerden, nam de aanvoer van de bij de overeenkomst van 8 Maart 1945 door de geallieerden toegezegde voorraden van maand tot maand toe. Reeds in het tweede halfjaar van 1945 konden verschillende maatregelen der schaarschte-economie worden opgeheven en enkele artikelen voor dagelijksch levensonderhoud worden vrijgegeven.

Bij een beschouwing van de Zwitserse handelsbalans ten opzichte van de Vereenigde Staten valt op te merken, dat het saldo, dat reeds na 1942 actief werd, in het laatste kwartaal van 1945 in staat was alle andere passieve saldi te dekken.

2. Industrie en hotelbedrijf.

Ondanks de invoermoeilijkheden is de industriële activiteit toegenomen. De bezettingscoëfficiënt steeg in het derde kwartaal van 1945 tot 122. Zoowel de fabrieken voor de binnenlandsche, als die voor de buitenlandsche markt draaien thans op volle toeren. De eerste moet in de bres springen voor den weggevalen invoer uit Duitsland; de tweede ontmoet in het buitenland een groote vraag naar Zwitserse producten.

De horloge-industrie beleeft een ware hoogconjunctuur, terwijl de textiel-industrie, bij een toenemenden aanvoer van grondstoffen, met een tekort aan arbeidskrachten te kampen heeft.

In het hotelbedrijf is weer nieuw leven geblazen door een grooter binnenlandsch vacantieverkeer en een voor het eerst sinds jaren weer toegenomen aantal buitenlandse bezoekers, waaronder veel Amerikaansche verloggers.

3. De verhouding loonen en prijzen.

In hoeverre het zal gelukken om de geschetste gunstige ontwikkeling te bestendigen hangt, naast de energievoorziening en de omschakeling van oorlogs- op vredesindustrie in de groote industrielanden, af van de prijzen, waartegen de Zwitserse producten in het buitenland zullen kunnen worden aangeboden.

¹⁾ „Levensmiddelendistributie in het buitenland” door M. Weisglas in „E.S.B.” van 25 October 1945, blz. 1823.

Teneinde het loonniveau te beïnvloeden, is men er toe overgegaan subsidies te verlenen op enkele goederen uit het levensmiddelenpakket. Als gevolg hiervan vertonen de prijsindices een licht dalende neiging, zooals in de volgende cijfers tot uitdrukking komt.

1914 = 100

	Groothandelsprizen	Kosten van levensonderhoud
Eind Nov. 1944	222,0	208,0
Eind Nov. 1945	218,5	206,7

ONTVANGEN BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN.

BOEK.

Economic stability in the post-war world. The conditions of prosperity after the transition from war to peace. Report of the Delegation on Economic Depressions. Part II. Geneva, League of Nations, 1945. 341 pag. 10/—; \$ 2.50.

TIJDSCHRIFT.

Tijdschrift voor interne bedrijfsorganisatie. Red.adres: J. v. d. Kieft, P. C. Hooftstraat 100 Amsterdam-Z. Uitg. en adm. N.V. Schuyt, Postbus 7, Baarn. 1e Jaargang No. 1, Januari 1946.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt vertoonde in de afgelopen week weinig veranderingen. Blijkbaar rekenen de banken erop, de inschrijvingen op de 2½ pCt. Spaarcertificaten gemakkelijk te kunnen betalen met de bij de centrale bank aangehouden tegoeden. Dit is een aanwijzing te meer, dat de inschrijvingen hierop niet bijster groot zijn geweest. Te vreezen valt, dat de inschrijvingen voornamelijk tot het maximum van f 300 met geblokkeerd tegoed hebben plaatsgevonden, zoodat door deze actie weinig vrij geld is gebonden. Hoewel de omzetten op de geldmarkt zeer gering waren, overwoog de vraag, zoodat de disconto-

noteeringen over het geheel een kleine daling vertoonden, gemiddeld met 1/16 pCt. Driemaands papier werd tegen 1 1/16 tot 1 1/8 pCt. verhandeld, terwijl Augustus-papier 1 3/8 noteerde. De in December vervallende promessen, het papier met den langsten looptijd, dat thans nog uitstaat, werden tegen 1½ pCt. gevraagd.

De saldi der handelsbanken bij de centrale bank verkregen sedert het laatste overzicht zijn aanvulling van ruim f 100 miljoen. Ten deele werd dit veroorzaakt door de aflossing van de obligaties Bataafsche, waardoor de diezeenvoorraad van De Nederlandsche Bank een welkome aanvulling onderging.

Het belangrijkste bericht voor de effectenbeurs was de maatregel, dat de verhandeling der 2½ pCt. Spaarcertificaten, waarop de inschrijving op 8 Februari is gesloten, uitsluitend via de leden der Vereeniging voor den Effectenhandel mag plaatsvinden. Ongetwijfeld vormt dit een succes voor de door beurskringen gevoerde actie, al doet het eenigszins vreemd aan dat degenen, welke over het algemeen zeer tegen geleide economie en wat daarmee samenhangt gekant zijn, het tot stand komen van deze binding zoozeer hebben bevorderd.

De indruk bestaat, dat de institutioneele beleggers op de 3 pCt. Grootboekschuld vrij sterk hebben ingeschreven, zoodat het uiteindelijke resultaat ondanks de matige belangstelling van particuliere zijde waarschijnlijk wel bevredigend zal zijn. Het schijnt, dat vele particulieren nog altijd op deblokkeering rekenen; het doordringen van de bedoeling der geldsaneeringsmaatregelen schijnt uiterst langzaam te gaan.

Op de Amsterdamsche beurs nemen de omzetten langzamerhand af. De liquidatiedrang is bezig te verdwijnen, en het feit, dat men geblokkeerd tegoed ontvangt, werkt uiteraard niet stimulerend. In de tot stand gekomen koersen kwam met name voor de staatsleeningen geleidelijk een daling tot stand, zoodat de 3½ pCt. leeningen aan het einde van de week 102½ pCt. noteerden, terwijl ook de integralen een kleine koersdaling moesten boeken. Alleen de 4 pCt oorlogsleeningen vormden een uitzondering en ondergingen een koersverbetering van gemiddeld 1/8 pCt.

STATISTIEKEN.

De g'asschade in Nederland ¹⁾.

PROVINCIES	Omvang van de schade, uitgedrukt in het aantal perceelen									Omvang v. d. glasschade van alle perceelen, uitgedrukt in:		Omvang v. d. glasschade van de zwaar en licht beschadigde perceelen, uitgedrukt in:		De toegewezen hoeveelheden glas, uitgedrukt in:	
	Openb. gebouwen			Bedrijven			Woningen			M ²	van het totaal der provincies	M ²	% van het totaal der provincies	M ²	% van de glasschade v. d. zw. en lichtbesch. perceelen
	Vernield	Zwaar beschadigd	Licht beschadigd	Vernield	Zwaar beschadigd	Licht beschadigd	Vernield	Zwaar beschadigd	Licht beschadigd						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1 Groningen	10	25	120	200	210	1.200	522	1.164	9.908	350.400	2,70	321.600	3,29	12.630	3,93
2 Friesland	5	5	20	10	50	350	105	173	1.265	67.100	0,52	64.000	0,67	1.100	1,72
3 Drenthe	10	5	40	25	10	180	252	138	6.752	134.100	1,03	126.900	1,30	4.800	1,42
4 Overijssel	45	65	175	700	700	5.000	2.562	1.230	25.261	1.104.300	8,49	991.400	10,14	28.620	2,89
5 Gelderland	220	250	520	2.000	1.200	7.000	11.965	9.114	74.749	2.556.400	19,68	2.154.900	22,06	123.370	5,73
6 Utrecht	30	75	240	70	80	1.200	464	678	8.931	320.600	2,47	303.600	3,11	7.200	2,37
7 N.-Holland.	65	200	80	650	250	500	15.128	2.298	17.207	694.000	5,34	395.600	4,05	20.100	5,08
8 Z.-Holland.	170	150	250	12.500	350	1.700	39.311	2.775	31.144	2.610.500	20,09	753.800	7,72	14.300	1,90
9 Zeeland	80	100	250	1.000	800	2.500	7.364	10.538	13.768	948.100	7,29	729.600	7,47	79.180	10,85
10 N.-Brabant	120	270	900	700	1.300	8.000	6.212	10.489	72.656	2.469.400	19,01	2.294.200	23,48	101.920	4,44
11 Limburg	50	200	800	500	1.200	7.000	3.339	4.662	42.874	1.738.100	13,38	1.633.000	16,71	101.370	6,20
Totaal	805	1.345	3.395	18.355	6.150	34.630	87.224	43.259	304.515	12.993.000	100,—	9.768.600	100,—	491.590	5,03

Opmerking: Voor de berekening van de hoeveelheden in kolommen 10 en 12 zijn als gemiddelde schadecijfers aangenomen:

Openbare gebouwen: 100 M² glas per perceel.

Bedrijven : 100 " " " "

Woningen : 15 " " " "

Noodwoningbouw 38.700

Diversen 5.780

Algeheel totaal 536.070

¹⁾ Overgenomen uit: „Aanhangsel tot het verslag van de handelingen der Tweede Kamer”, Vel 17, blz. 36, 1 Februari 1946.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeisb. schulden
4 Febr. '46	5.390.718	233.755	5.697.513	5.025.108
28 Jan. '46	5.286.506	218.455	5.578.003	4.985.638
21 " '46	5.258.117	221.197	5.552.356	4.987.096
14 " '46	5.255.404	228.714	5.557.164	4.987.684
7 " '46	5.253.251	210.958	5.537.255	5.066.246
31 Dec. '45	5.252.839	212.949	5.538.844	5.166.066
27 " '45	5.254.084	202.106	5.529.253	5.046.812
17 " '46	5.253.483	201.806	5.528.408	5.045.789
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-naties en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht.
4 Febr. '46	2.119.729 ²⁾	2.905.251	340.202	C1.940.242	—
28 Jan. '46	2.025.037 ²⁾	2.960.293	260.350	C2.116.483	—
21 " '46	1.945.521	3.041.407	233.104	C2.169.716	—
14 " '46	1.854.851	3.132.690	237.375	C2.263.868	—
7 " '46	1.763.990	3.202.122	238.870	C2.343.283	—
31 Dec. '45	1.712.915	3.343.151	150.464	C2.492.978	—
27 " '45	1.646.894	3.399.667	150.382	C2.527.104	—
17 " '45	1.555.164	3.490.554	150.385	C2.522.696	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen” ²⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 1.715.580.
³⁾ " " " " f 1.811.549.

NATIONALE BANK VAN BELGIË
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
7 Febr. 1946	32.754	3.160	1.932	575	442	51.004
31 Jan. 1946	31.943	3.120	2.366	502	421	50.904
17 " 1946	31.943	3.010	2.303	457	416	35.471
10 " 1946	31.943	2.543	1.831	460	383	36.560
3 " 1946	31.943	3.102	1.827	373	350	42.882
27 Dec. 1945	31.382	3.576	1.731	503	337	43.027
27 Dec. 1945	31.383	3.684	1.552	217	335	42.270

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ¹⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Besluitwet van 6 Oct. '44 ²⁾
				van de Schatkist	van anderen	
7 Febr. 1946	653	155.671	73.062	3	3.148	878
31 Jan. 1946	653	155.063	72.470	6	3.112	890
24 " 1946	653	139.397	71.804	5	3.358	24.817
17 " 1946	653	139.339	71.941	3	2.984	26.229
10 " 1946	653	146.091	71.975	4	3.125	55.339
3 " 1946	653	146.167	71.798	3	3.369	55.348
27 Dec. 1945	653	145.049	70.376	4	3.440	55.589

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen frcs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).
²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen frcs.
³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

Verzoek aan de abonné's

Daar wij weer banden kunnen laten maken voor het **INBINDEN VAN COMPLETE JAARGANGEN** van „Economisch-Statistische Berichten”

verzoeken wij aan abonné's, die hiervan gebruik willen maken, ons ten spoedigste op te geven, welke jaargangen zij wenschen te laten inbinden.

Ook voor oudere jaargangen kunnen nog banden gemaakt worden. Zendt Uw opgave ten spoedigste in aan de

Kon. Ned. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants
Lange Haven 141 - Schiedam - Telefoon 69300

Vacatures

De Directie van een groote industriele onderneming met verschillende fabrieken, enkele duizenden arbeiders en een uitgebreid kantoorpersoneel zoekt een

leider voor haar personeelafdeelingen

In aanmerking komen personen boven 35 jaar met een groot sociaal gevoel, gewend om leiding te geven, ervaring in arbeidszaken, academisch gevormd; eventuele officiersopleiding kan tot aanbeveling strekken. Brieven met inlichtingen enz. onder no. C 848, Adv. Bur. de La Mar, Noordeinde 122a, Den Haag.

Groote bedrijfsorganisatie te Den Haag vraagt voor direct een

JURIST

als adjunct-secretaris. Bekendheid met sociale problemen strekt tot aanbeveling. Brieven onder no. 375 Bur. van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Wij zoeken

2 mannelijke personen

1e. Algemeen ontwikkeld, 2e. Administratief onderlegd, 3e. Organisatorische capaciteiten, 4e. In staat en bereid geheel zelfstandig te werken, 5e. Onmiddellijk of op korten termijn in dienst te treden.

Sollicitaties (uitvoerige inlichtingen, zoo mogelijk re-cente pasfoto) kunnen worden gezonden onder V 36 Alg. Adv. Bur. Rouma & Co., Heerengracht 226, Amsterdam-C.

Internationale onderneming vraagt enkele

zeer capabele krachten

met financieele ervaring. Sollicitaties dienen te vermelden, of gegadigden bereid zijn eventueel naar het buitenland te worden uitgezonden.

Brieven met uitvoerige gegevens onder W.L. 430, Adv. Bur. de la Mar, Amsterdam-C.

De N.V. Provinciale Geldersche Electriciteits-Maatschappij te Arnhem vraagt voor spoedige indienst-treding

adjunct-administrateur

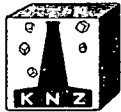
bij voorkeur drs. in de economie of bezitter van een accountantsdiploma.

Gegadigden moeten beschikken over een ruime praktische ervaring op administratief en bedrijfseconomisch gebied en in staat zijn leiding te geven aan een groot personeel. Het uitzicht bestaat t.z.t. den tegenwoordigen administrateur op te volgen.

Sollicitaties met portret, volledige levensloop en ver-langd salaris te zenden aan de directie der vennootschap, Utrechtscheweg no. 34, Arnhem.

De Aanvullende Brandpolis
 van
 De „Assumij“ van 1896 'N.O.
 's-Gravenhage

KOFFIE
VAN NELLE
ROTTERDAM
THEE

N.V. KONINKLIJKE
 NEDERLANDSCHE
 ZOUTINDUSTRIE

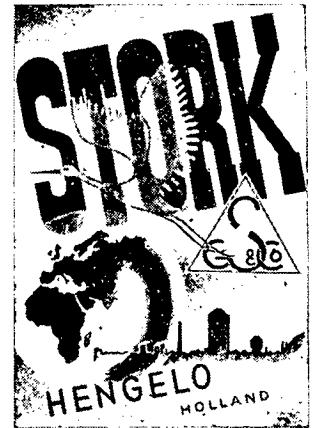
Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ.

Fabriek van:
 zoutzuur, (alle kwaliteiten)
 vloeibaar chloor
 chloorbleekloog
 natronloog, caustic soda.

Koninklijke
 Nederlandsche
 Boekdrukkerij
 H. A. M. Roelants
 Schiedam

gispen
 meubelen en gisolampen
 culemborg
 amsterdam
 rotterdam

„HOLLANDIA“
 HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
 PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.
 HOOFDKANTOOR TE
 VLAARDINGEN

N.V. Louis Dobbelmann
 Rotterdam

KOFFIE

THEE

rijnlansche
 betonbouw maatschappij n.v.

spoorsingel 64 - delft - telef 1846

ADVIESBUREAU SLUITER

VOOR ADMINISTRATIE EN BEDRIJFSORGANISATIE.

belast zich met de doorvoering van butget-
 teering en butgetcontrôle in de daarvoor in
 aanmerking komende deelen van Uw bedrijf.

Singel 194 Amsterdam (C.) Tel 45912

Juist nu bieden de Watson machines, behoorende tot
 het Hollerith-systeem, U de mogelijkheid op
 efficiënte en snelle wijze dié administratieve voorlichting te
 geven, welke voor den wederopbouw van het Nederlandsche
 Bedrijfsleven noodzakelijk is.

Onze afdeling Organisatie is paraat om U een alleszins deskundig advies omtrent de oplossing van Uw administratieve en organisatorische problemen voor te leggen. Het is mogelijk, zij het in beperkte mate, op korten termijn weer Watson machines (Hollerith-systeem) te leveren.

„WATSON“ Bedrijfsmachine Maatschappij N.V.
 Frederiksplein 34. Amsterdam-C — Telefoon nrs: 33406, 33656, 31856

N.V. LEVENSVERZEKERING-MIJ.

**DE
 ARNHEM**

LEVENSVERZEKERING

BOVENBERGSTRAAT 7

ARNHEM

Huygen & Wessel c.v.

**VERWARMING
 VENTILATIE
 LUCHTBEHANDELING**

Amersfoort - Amsterdam
 Apeldoorn - Rotterdam - Leeuwarden